

PIETER JAN VERSTRAETE (RED.)

CAHIERS STAF DE CLERCQ

BIJDAGEN TER BEVORDERING VAN DE STUDIE
VAN STAF DE CLERCQ EN TIJDGENOTEN

10

KORTRIJK
2016

Opgedragen aan de nagedachtenis van Roger Deruddere (1920-2015), overtuigd Vlaams-nationalist uit Ieper en gepassioneerd door de geschiedenis van zijn volk

© 2016 Pieter Jan Verstraete

Copyright by Pieter Jan Verstraete

D/2016/2/Pieter Jan Verstraete, uitgever

Niets uit dit boek mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, geluidsband, elektronische of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de schrijver.

INHOUD

Inleiding	5
Momentopname van een mislukking: Staf de Clercq en Herman Verreydt bij de Vlaamse Wacht in Antwerpen op 25 september 1942 <i>Gui van Gorp</i>	7
Antoon Mermans: <i>Vervuld van spijt zyn pen niet gebroken te hebben</i> : een biografie <i>Kristof Papin</i>	50
Personenregister	103

INLEIDING

In zijn rubriek *Lastpost* in het magazine *Knack* (van 22 oktober 2014) schreef columnist Joël de Ceulaer onder meer het volgende over “Beste Staf De Clercq”: “Vrees niet, ik zal de laatste zijn om u postuum te bezwadden. De feiten die u ten laste worden gelegd, dateren per slot van rekening van meer dan tachtig jaar geleden. In het gezegende jaar onzes Heren 1933 stichtte u het roemrijke Vlaamsch Nationaal Verbond, dat onder uw leiderschap vastberaden in de collaboratie stapte. Den Duits had in 1940 nog maar net zijn teen over de grens gestoken of u stelde het VNV al ‘volledig en met raad en daad ter beschikking’ van het nationaal-socialistische project. U was een van die fiere, hardwerkende Vlamingen voor wie de bezetter een bevrijder was.

Dat u in 1942 onverhoeds door een fatale hartaanval werd geveld, was een geluk bij een ongeluk. Uw leven was veel te kort, maar zo hoefde u tenminste niet mee te maken dat Duitsland de oorlog verloor. Tevens bleef u de schande bespaard die uw geestesgenoten te beurt viel: zij ondervonden na de oorlog maar weinig begrip voor hun daden. Terwijl zij, net zoals u, wel degelijk hun redenen hadden”.

In tegenstelling tot de vorige *Cahiers* bestaat dit laatste deel van de *Cahiers Staf de Clercq*-reeks uit twee (lijvige) bijdragen: enerzijds een ruim uitgevallen artikel met allerlei beschouwingen en achtergrondinformatie over het bezoek van de VNV-leider aan de Vlaamsche Wacht in Antwerpen op 25 september 1942 en de rol van Herman Verreydt hierin van de hand van Gui van Gorp, en anderzijds een biografisch portret van Antoon Mermans, de eerste biograaf van Staf de Clercq, door Kristof Papin. Beide auteurs verrichtten heel wat onderzoekswerk en ik voel me dan ook vereerd dat beide historici onmiddellijk bereid waren om hun bevindingen in mijn reeks te willen publiceren. Hiervoor mijn hartelijke dank. Uiteraard berust de verantwoordelijkheid voor de inhoud van hun respectievelijke teksten op hun schouders. Inhoudelijk bracht ik geen wijzigingen aan. Wel werd de tekst van historicus Papin ingekort.

Ook het voorliggende tiende en laatste deel werd door mijn echtgenote Ann Augustyn vormgegeven. Daarbovenop nam ze tevens het personenregister voor haar rekening. Redenen te over om haar meer dan een bloemetje te schenken. Dit deel heb ik aan de sympathieke en belezen Ieperling Roger Deruddere opgedragen. Binnen de VNV-afdeling van de Kattenstad nam hij zijn verantwoordelijkheid op. In de jaren 1980 en 1990 voerde ik met hem een reeks gesprekken “over vroeger”, en verrijkte hij mijn archief met documenten, brochures en foto’s.

Met de publicatie van het tiende deel van de *Cahiers Staf de Clercq* zet ik een punt achter mijn eerste Staf de Clercq-project. Met de voltooiing ervan mag ik in alle bescheidenheid gewag maken van een geslaagd project. De jaarlijkse publicatie van de delen bracht me in contact met tal van tijdgenoten en hun nazaten. Sommigen schonken me hun papieren. Ik dank hen, en al mijn intekenaars en lezers voor het jarenlange vertrouwen dat ze in me stelden. Eenmaal na mijn pensionering in 2019 plan ik, als God 't belieft, een tweede project dat zal bestaan uit de publicatie van een tweedelige biografie van de stichter en eerste leider van het VNV.

Kortrijk, 30 januari 2016

**MOMENTOPNAME VAN EEN MISLUKKING
STAF DE CLERCQ EN HERMAN VERREYDT BIJ DE
VLAAMSE WACHT
IN ANTWERPEN OP 25 SEPTEMBER 1942**

Gui van Gorp

In het kader van mijn langlopend onderzoek naar de 242 (?) gefusilleerden van de naoorlogse repressie (1944-1950) in België maakte ik in februari 2005 via de Simon Stevin-stichting kennis met Willy van Puyvelde 'uit Boechout. Na een telefoongesprek volgde het eerste van een ganse serie boeiende gesprekken op zijn ruime werkzolder in de Vinkenstraat. Om de drie, vier maanden zagen we elkaar daar en werden er allerlei onderzoeksresultaten uitgewisseld of afspraken gemaakt om samen een of ander archief te bezoeken. Het was bij één van die gelegenheden dat hij me een virtuele kopie bezorgde van een interessante foto van het bezoek van VNV-leider Staf de Clercq aan de Vlaamse Wacht in Antwerpen op 25 september 1942, minder dan een maand voor diens niet echt onverwacht overlijden in een Gentse kliniek ².

In het tweede deel van de onmisbare maar steeds kritisch te benaderen serie *Vlaanderen in uniform 1940-1945* van Jan Vincx ³ werden maar liefst acht foto's van dit bezoek opgenomen, waaronder ook die welke Willy me erg trots had laten zien. Het pittige daaraan was niet enkel de herkomst uit een gerechtelijk dossier maar vooral het feit dat de erop voorkomende personen genummerd bleken en dat ze op een begeleitend stuk, –op twee

1 Willy van Puyvelde (Ukkel 3.V.1943 – Antwerpen 23.X.2012) was politie-commissaris met pensioen en een gedreven archiefvorser. Hij was daarbij vooral geïnteresseerd in beeldmateriaal m.b.t. de Tweede Wereldoorlog in het Antwerpse en beet zich vast in zijn eindeloze onderwerpen tot de onderste steen boven water gekomen was, maar helaas was (vooral aanvankelijk) zijn bronvermelding niet steeds even accuraat of zelfs maar aanwezig. Net als Lieven Saerens, Etienne Verhoeyen, Herman van Goethem e.a. heb ook ik heel wat feitelijke gegevens van zeer diverse aard uit niet of moeilijk toegankelijke bronnen aan hem te danken. In april 2013 schonk zijn weduwe zijn verzameling documenten aan het SOMA (Brussel).

2 B. DE WEVER, *Staf De Clercq*. Brussel, 1989, p. 211.

3 Antwerpen, 1981, fotokatern tussen pp. 48-49.

na- allen geïdentificeerd werden, iets wat in het werk van Vincx niet het geval is. De foto, die gemaakt is in de mess van de officieren, draagt een wat ‘officiëler’ karakter dan de rest vanwege de geposeerde opstelling en is ook om nog een andere reden opmerkelijk. Op drie na dragen alle personen een donker uniform, De Clercq inbegrepen. Die drie zijn een Duitser in uniform en twee burgers. De ene staat er losjes bij aan de rechterkant (voor de toeschouwer), rookt blijkbaar een sigaret, –net zoals Frans Tack en Jan Timmermans– en wekt enigszins de indruk er niet echt helemaal bij te horen. De andere, schuin links achter De Clercq, lijkt te willen opgaan tussen de uniformdragers. Op de andere foto’s van de serie draagt hij op een opvallend onopvallende wijze een lichtgrijze of beige regenjas van het type trenchcoat. Het gaat om Herman Verreydt, op dat moment kapitein bij de Belgische rijkswacht en gedetacheerd als militair raadgever bij de VNV-leider.

Wie was Herman Verreydt?

Herman (eigenlijk: Dionysius Armandus) Verreydt werd geboren op 17 mei 1911 in het Kempense Noorderwijk (bij Herentals). In zijn vormingsjaren werd hij beïnvloed door de op basis van eigen en andere ervaringen met grote verontwaardiging neergeschreven getuigenissen van Ward Hermans en Maurits Geerardyn –die hij beiden later persoonlijk leerde kennen– over de behandeling van de Vlaamse soldaten in het Belgisch leger aan de IJzer⁴. Ongetwijfeld is die lectuur medebepalend, misschien zelfs doorslaggevend geweest bij zijn latere studie- en beroepskeuze. Hij doorliep immers de Koninklijke Militaire School, legde alle examens af in het Nederlands wat toen zeker niet gebruikelijk was. Al evenmin maakte de examinandus het zichzelf daarmee extra makkelijk; toch was hij de eerste Vlaming van zijn promotie...

Tot de capitulatie van het Belgisch leger in Anvaing op 28 mei 1940 deed Verreydt zijn volle plicht als officier. Na de ontwapening van het leger door de zegevierende Duitsers werden vrijwel alle reserveofficieren zo snel mogelijk

4 Ward Hermans (Turnhout 1897 – Deurne 1992) schreef hierover (onder het pseudoniem IJzergalm) o.a. *Het Zwartboek van de Belgische Oorlogsgruwelen 1914-1918*, s.l., s.d. dat meerdere herdrukken kende. Cfr. H. VERREYDT, *Ward Hermans 85*, in B. VAN BOGHOUT en G. VAN GORP (red.), *Hulde-album Ward Hermans*. Antwerpen, 1982, p. 11-13.

weer naar huis gestuurd. De meeste beroepsofficieren kwamen in krijgsgevangenenkampen in het Derde Rijk terecht, zoals het Oflag in Soest⁵. De inwendige organisatie van dergelijke kampen was in handen van de hoogste Belgische officieren.

Eind juli 1940 werden de beroepsofficieren uit Soest overgebracht naar OFLAG III B Tibor aan de vroegere Duits-Poolse grens, zo ook Herman Verreydt⁶. In augustus deed de ex-Vlaamse professor Breyne⁷, in opdracht van het Oberkommando der Wehrmacht, daar een onderzoek naar de Volkstumgehoorikheit der officieren waarop geruchten de ronde begonnen te doen dat de Vlaamse officieren binnenkort naar huis mochten. Vele verfranste Vlamingen ‘ontdekten’ daardoor plots hun afkomst en o.a. als

- 5 Een contextueel interessant citaat uit G. CLAES, *Belgisch officierenkorps en defaitisme*, in *Gazet van Antwerpen*, 10.V.1982, p. 7: “Door de kapitulatie van 28 mei werd het Belgisch leger, in zijn geheel, de koninklijke opperbevelhebber inbegrepen, krijgsgevangen gemaakt. Er werd, na de kapitulatie, aan de officieren uitdrukkelijk meegedeeld –praktisch zeker op initiatief van koning Leopold III– dat de officieren moesten samenblijven. Een zeer groot deel van die officieren had die richtlijnen niet eens afgewacht. Aangezien plantrekkerij zowat het enige nationale bindmiddel is in België, waren ontelbare officieren gewoon naar huis teruggekeerd, trokken het burgerpakje aan en kenden nooit één dag krijgsgevangenschap”. Het artikel was een commentaar bij de uitzending “La Grande Muette” in de Nieuwe-Ordereeks van Maurice de Wilde. Vier dagen later werd hierop door generaal “op rust” A.B. uit Brasschaat nogal furieus gereageerd in een lezersbrief aan de krant.
- 6 In Tibor vernam Herman Verreydt op 7 augustus voor het eerst weer nieuws van zijn familie met o.a. de tragische dood van zijn jongste zus die –in tot hiertoe onduidelijke omstandigheden– door een Luikenaar werd doodgeschoten. Cfr. *Open brief aan Louis Reekmans*, p. 6. Dit feit moet zich hebben voorgedaan buiten het arrondissement Turnhout vermits we er geen enkel spoor van vonden in L. HELSEN, *Vierenvijftig maanden oorlog. Bouwstoffen tot de studie van de Tweede Wereldoorlog in de Kempen*, gefotokopieerde uitgave in eigen beheer, 1994 dat zich baseert op de kwalitatief erg uiteenlopende gemeentelijke verslagen die na de oorlog naar het provinciebestuur werden gezonden als antwoord op een rudimentaire vragenlijst.
- 7 Marcel Romeo Breyne (Robaais (F) 25.II.1890 – Ahrenburg (D) 13.XI.1972) kwam als krijgsgevangen Belgisch soldaat in het kamp van Göttingen met het activisme in contact en bleef na de oorlog in Duitsland waar hij in 1924 het staatsburgerschap kreeg. Hij legde zich aan de universiteiten van Rostock, Berlijn, Pietermaritzburg en Durban vooral toe op de studie van het Afrikaans. In Berlijn maakte hij deel uit van kringen van uitgeweken activisten en Duitse *Flamenfreunde*. Na de nationaal-socialistische machtsovername bood hij het nieuwe regime hun steun aan bij het uitstippelen van een tweede Flamenpolitiek. Cfr. W. DOLDERER, *Breyne, Marcel R.*, in *NEVB*, dl. I, p. 600-601.

reactie daarop ontstond er een Vlaams ‘kringetje’, eerst nog zonder naam of zonder vast doel. Op voorstel van onderluitenant Frans Tack ⁸ werd dat

- 8 Frans Gerardus Maria Jozef Tack (Aalst 18.VIII.1913 - ?) kwam uit het Verdinaso en was medestichter en een der kernleden van de LDWK. Na zijn terugkeer uit krijgsgevangenschap werd hij officier bij de Vlaamse Wacht, op 13 oktober 1941 toegevoegd aan de staf (onder majoor Jozef de Bruyne) van het Antwerps bataljon (“Afdeling II”) die zetelde in de Van Schoonbekestraat. Zelf woonde hij in de Anselmostraat 100 en was gehuwd met Simonne Mestdagh (1914-1976). Hij hield talloze Diets-gezinde voordrachten en toespraken en was erg actief als wervingsofficier voor de Vlaamse Wacht. Door zijn manifeste VNV-sympathie kwam hij in open conflict met de DeVlag (en de SD) en draaide zelfs in de gevangenis maar werd na twee dagen vrijgelaten zonder ondervraging. Hij mocht echter niet terugkeren naar de Verbindingsstaf en kreeg met de graad van kapitein het bevel over een compagnie van de Spoorwegwacht in Leuven (“Afdeling IV, 11de compagnie”). Die eenheid had in de zomer van 1944 beslag gelegd op het Regahof in Rotselaar bij Leuven (eigendom van de familie Wouters d’Oplinter). Op 20 augustus 1944 vond daar een (vuur)wapenopleiding plaats voor alle leden van de DM en weerbare VNV-ers (tot 45 jaar) van het arrondissement Leuven, te geven door officieren en instructeurs van de Vlaamse Wacht. Het bevel daartoe werd gegeven door kapitein Tack en vendelleider L. Jegers. Bij de aftocht van de Duitsers trokken de Vlaamse Wachters mee maar zijn soldaten zouden aan de inboedel van het kasteeltje uit 1881 voor 193.000 fr. schade berokkend hebben, waarvoor Tack op zijn proces door krijgsauditeur Van Cutsem verantwoordelijk werd gesteld. De omstandigheden waarin een zekere Neyn of Neys –die een ‘zwarte’ had neergeschoten– eerst werd opgesloten en later de dood vond, werden niet opgehelderd en ook niet weerhouden door het openbaar ministerie. Het blijft overigens ook onduidelijk of Tack op het einde van de oorlog nog deelnam aan besprekingen over de inschakeling van de Vlaamse Wacht in de Brigade Langemarck dan wel of hij in een Duitse fabriek ging werken. Zijn proces vond plaats voor de Antwerpse krijgsraad waar Tack werd verdedigd door mr. Arts. Die pleitte verzachtende omstandigheden: het onberispelijk en zelfs moedig en voorbeeldig gedrag van Tack tijdens de Achttiendaagse Veldtocht, zijn ziekelijke toestand en het feit dat hij familievrader was. Toen rechter M. Mehauden –die ook al de processen tegen *Volk en Staat* en barones Van der Straeten had geleid– het vonnis uitsprak op donderdag 26 september 1946 bleek de krijgsraad daar geen oren naar gehad te hebben want het werd doodstraf met bovendien 500.000 fr. schadevergoeding aan de Belgische staat. Tack ging in beroep maar het krijgshof van Antwerpen bevestigde op 21 november 1947 zijn straf. Ook de voorziening in verbreking werd afgewezen op 19 januari 1948. Later werd de terdoodveroordeelde begenadigd door het staatshoofd maar het is ons niet bekend wat er verder van hem gewerd. Cfr. *Volksgazet*, 20.IX.1946, p. 8 en 27.IX.1946, p. 9; *Gazet van Antwerpen*, 19.IX.1946, p. 3 en 27.IX.1946, p. 3; *De Nieuwe Gazet*, 19.IX.1946, p. 3 en *Belgisch Staatsblad*, 19.III.1948, p. 2248; J. VINCX, *O.c.*, dl. IV, p. 216-217; E. DE V. (Arthur DE BRUYNE), *De Vlaamse Wacht (II)*, in *’t Pallieterke*, 29.VIII.1957; L. VAN DAELE, *De Vlaamse Wacht, juni 1941*

dan de Luitenant De Winde-kring ⁹. Samen met Herman Verreydt, Benoni Nagels ¹⁰ en Frans Michaux ¹¹ mogen zij per 19 september 1940 de formele stichters heten. Eerste leider was onderluitenant Louis Reekmans ¹² die ook de statuten opstelde welke werden goedgekeurd door de Belgische generaal Coppens. Vrij snel werd Reekmans formeel opgevolgd door luitenant Norbert Neirinck ¹³ maar Verreydt bleef de spil en sterkmaker, ook al was er onder-

– september 1944. *Bijdrage tot de geschiedenis van de militaire collaboratie*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Gent, 1985-1986, p. 140-141 en 144 en necrologia in het ADVN.

- 9 Naar luitenant Juul de Winde (Merchtem 13.V.1893 - gesneuveld Westrozebeke 28.IX.1918), een der zgn. IJzersymbolen. Cfr. *Juul de Winde gedenkboek*. Merchtem, 1977. Het werk bevat een bijdrage van Louis Reekmans (cfr. infra) waartegen Herman Verreydt op 22 februari 1979 zijn virulente *Open brief aan Louis Reekmans* schreef. Deze zes bladzijden tellend stencil vat de decennia durende polemiek –of beter: bittere vijandschap– tussen beiden vrij goed samen, in EVD.
- 10 Benoni (eigenlijk: Benonius Constant) Nagels (Willebroek 12.I.1916 - ?) was een gewezen rexist en nadien lid van het Verdinaso. Hij werd op 30 oktober 1947 door de Leuvense krijgsraad veroordeeld tot de doodstraf en degradatie als officier. Het betrof hier mogelijk een beroep van een eerder verstekvonnis van 17 april van hetzelfde jaar. Cfr. *Belgisch Staatsblad*, 1948, nr. 185.
- 11 Wellicht gaat het om de Zuid-Limburger Frans Michaux, onderwijzer en officier, die in 1939 huwde met Yvonne Germeys. Hij overleed in 2001; zijn weduwe vierde in 2014 nog haar honderdste verjaardag. Cfr. www.truineer.be.
- 12 Louis Isidore Reekmans (Rummen 1.VI.1911 - ?) was reserveofficier maar kreeg door een uitzonderingsmaatregel toegang tot het beroepskader en was enkele jaren pelotonsoverste in een Nederlandstalige infanteriecompagnie. Hij keerde wellicht pas in januari 1943 terug naar België en werd luitenant bij de rijks-wacht. Maakte toen deel uit van het 2de ‘S’-Eskadron Antwerpen dat het bestrijden van de sluikhandel, de smokkel, sluikslachtingen en banditisme tot taak had. Zou zich in die hoedanigheid fel voor de Nieuwe Orde uitgesproken hebben. Dat leverde hem op 30 april 1947 voor de krijgsraad van Hasselt een veroordeeling op tot zeven jaar gevangenisstraf. Het krijgshof in Luik maakte daar op 20 december van hetzelfde jaar vier jaar van, degradatie en levenslange ontzetting uit de burgerrechten. In de jaren '70 maakte hij deel uit van het hoofdbestuur van het Verbond VOS. Cfr. *La Libre Belgique*, 2.V.1947, p. 3; *Belgisch Staatsblad*, 10.III.1948, p. 1951; *Open brief aan Louis Reekmans*; J. VINCX, *O.c.*, dl. IV, p. 425 en B. DE WEVER, *Greep naar de macht. Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde. Het VNV 1933-1945*, Tielt en Gent, 1994, p. 573.
- 13 E. DE V., *Van 1939 tot 1945*, afl. LXXVIII: *De Vlaamse Wacht*, in 't *Pallietterke*, 22.VIII.1957. Maurice de Wilde (zie hieronder) situeert het ontslag van Reekmans pas in januari 1941. Het valt op dat Arthur de Bruyne in deze tweedelige bijdrage nergens de naam Verreydt vermeldt. Om zijn bron (of één van zijn bronnen) te beschermen?

tussen op initiatief van generaal Van den Bergen een concurrerende (lees: minder Vlaams-radical) studiekering opgericht¹⁴. Naast Verreydt zouden het Frans Tack, Jeroom Inghels¹⁵, Norbert Neirinck¹⁶, onderluitenant Jozef

- 14 Cfr. *België in de Tweede Wereldoorlog*, dl. III: M. DE WILDE, *De Nieuwe Orde*. Antwerpen en Amsterdam, 1982, p. 107. Een aantal van deze namen zullen we verderop in ons verhaal nog ontmoeten. In de historiografie werkt overigens tot vandaag nog de niet altijd even elegante manier door waarop De Wilde zijn onderzoek voerde. En meer bepaald de uitzendingen over de LDWK behoren tot de meest controversiële van de hele serie die toen in Vlaanderen in diverse kringen zoveel stof deed opwaaien. De Wilde schrijft overigens zonder meer dat de LDWK “door de Duitsers beschermd werd”.
- 15 Jeroom (eigenlijk Hieronymus Ernestus) Inghels (Gent 11.IX.1914) was onderluitenant bij het 20ste Linieregiment en zou in die hoedanigheid zijn post verlaten hebben. Na zijn krijgsgevangenschap werd hij kapitein-commandant bij de Vlaamse Wacht. In 1942 was hij met de rang van luitenant commandant van het 1ste Peloton van de 3de Compagnie van Afdeling I, gelegerd in Gent waar hij ook het zangkoor dirigeerde. Later bevorderd tot kapitein en de functie van stafadjutant bij majoor De Ron en commandant van de 3de Compagnie om tenslotte de 4de Compagnie onder zijn bevel te krijgen. Op enig moment volgde hij de Germanische Offizierslehrgange in Bad Tölz. Trok in september en oktober 1944 met de Duitsers mee naar het oosten waar we hem op 1 maart 1945 terugvinden als Obersturmführer en commandant van de 4de (zware) Compagnie van het “Jeugdbataljon Vlaanderen” van de ‘Langemarck’ te Brackel. Hij probeerde er van deze heterogene compagnie –bestaande uit oud oudgedienden van de ‘Langemarck’ en van de Vlaamse Wacht, aangevuld met enkele pas uitgeweken (oudere) Vlamingen– een echte eenheid te maken. Hun inzet eind april in Potzlow liep faliekant af. Nadat hij op 13 december 1944 reeds door de krijgsraad van Gent bij verstek ter dood veroordeeld was, gaf diezelfde krijgsraad hem op 20 maart 1946 op tegenspraak dezelfde straf (wellicht wegens de verzwarende omstandigheid van verklikking). Zijn domicilie was toen Schoolstraat 21 in Oostakker. Dit vonnis werd door het krijgshof van Gent op 16 juli 1946 bevestigd en zijn voorziening in verbreking werd door het hof van Verbreking verworpen op 5 september 1946. Later werd deze straf omgezet in levenslange hechtenis en op 15 mei 1948 werd hij in de Leopoldkazerne in Gent gedegradeerd. Cfr. *Le Peuple*, 24-25.III.1946, p. 3 en 17.V.1948, p. 3; *La Libre Belgique*, 27.III.1946, p. 4; *Gazet van Antwerpen*, 27.III.1946, p. 4 en *Belgisch Staatsblad*, 16.II.1945, p. 830 en 25.III.1948, p. 2432; J. VINCX, *O.c.*, dl. II, p. 63, 67, 68, 70 en 71; J. VINCX, *O.c.*, dl. VII, p. 219, 490, 507, 513 en 517; P.J. VERSTRAETE, *Jugendbataillon Langemarck. Godendeemstering aan de Oder – april 1945*. Soesterberg, 2015, p. 122.
- 16 Luitenant Neirinck –in zijn studententijd gevormd in het AKVS– werd bij de Vlaamse Wacht commandant van de 2de compagnie (ook: Compagnie “Joris van Severen”) van de IIIde Afdeling, gekazerneerd in Ieper. Uit het in het ADVN bewaarde “Archief Walter Bouchery” leren we dat ene Norbert Neirinck tijdens de bezetting lid was van “Nederland Eén” en in 1944 deel uitmaakte van de Dietse Militie-Wachtbrigade. M DE WILDE, *O.c.*, p. 117 schrijft dat hij stafchef

Roosen¹⁷, Alfons van Tulder¹⁸ en Lode Maris¹⁹ geweest zijn die –agerend als een geheime kern– de LDWK in Nieuwe Orde-zin trachtten te beïnvloeden. Half december werden 121 Vlaamse officieren naar het kamp Luckenwalde²⁰ (in de buurt van Berlijn) overgebracht. Omdat hier enkel Vlaamse officieren verbleven (waarvan de meerderheid geen lid was van de LDWK), zag Reekmans een verdere werking als zinloos, dit in tegenstelling tot Verreydt c.s. Nadat het eind januari tot een onheilbare open breuk²¹ gekomen was tussen Reekmans

van de DM/ZB was, daar ontslag nam en ‘onderdook’ in de “Landbouw- en Voe-
dingscorporatie”. Vast staat dat Neirinck tijdens de eerste dagen van september
1944 bij de bevrijding van Brussel werd vermoord. Cfr. J. VINCX, *O.c.*, dl. II,
p. 83; E. DE V., in *t Pallieterke*, 3.VI.1982, p. 6.

- 17 Afkomstig van Sint-Truiden. Begin 1946 veroordeelde de krijgsraad van Hasselt hem tot degradatie en vier jaar gevangenis voor zijn lidmaatschap van de LDWK. Cfr. *La Libre Belgique*, 28.I.1946, p. 2 en *Gazet van Antwerpen*, 28.I.1946, p. 5.
- 18 Alfons (eigenlijk Albertus Alphonsus) van Tulder (Viersel 27.XII.1915) was onderluitenant in het 20ste Linie. Als officier bij de Vlaamse Wacht ging hij in 1944 over naar de Waffen-SS. De Gentse krijgsraad veroordeelde hem op 2 juli 1946 tot de doodstraf, wat door het krijgshof in dezelfde stad bevestigd werd op 23 oktober 1946. De voorziening in verbreking werd verworpen op 9 december 1946. Later werd zijn straf omgezet in levenslange hechtenis en werd hij op 15 mei 1948 in de Leopoldkazerne in Gent gedegradeerd. Cfr. *BS*, 25.III.1948, p. 2432 en *Le Peuple*, 17.V.1948, p. 3.
- 19 Lode Karel Albert Maris (Bazel 19.II.1915 - ?) was eveneens beroepsofficier met de graad van luitenant in het Belgisch leger en krijgsgevangene in Tibor en Luckenwalde. Hij behoorde tot de tweede groep van een dozijn die midden juni 1941 het opleidingskader voor de Vlaamse Wacht gingen vormen in het kamp van Maria-ter-Heide. Later maakte hij als pelotonsoverste deel uit van de 7de compagnie van “Afdeling II”, nadien compagniechef toen de 7de compagnie de 2de werd. Deze eenheid was gelegerd in de Antwerpse Sint-Joriskazerne (cfr. infra). Hij werd dan bevorderd tot kapitein en maakte als Sonderführer deel uit van de verbindingstaf van de Vlaamse Wacht in de Brusselse Duquesnoystraat. Hij volgde de Germanische Offizierslehgange in Bad Tölz. en maakte wellicht de aftocht naar Duitsland mee want toen in mei 1945 de krijgsraad van Antwerpen de zaak van tien Belgische officieren behandelde, was hij één van de negen die bij verstek ter dood veroordeeld werden. Op dat ogenblik was zijn officieel adres Wolfstraat 32 in Antwerpen. Cfr. J. VINCX, *O.c.*, dl. II, p. 12, 23, 64, 74 en 97; dl. VI, P. 143; *De Nieuwe Gazet*, 16.V.1945, p. 2 en *Volksgazet*, 16.V.1945, p. 3.
- 20 In zijn programma-aankondiging voor aflevering 14 van De Nieuwe Orde op vrijdag 28 mei 1982 schreef de *Gazet van Antwerpen* van die dag (p. 24) met de uitdrukkelijke verwijzing “aldus de BRT-informatie” over “het indoktrinatie-kamp te Luckenwalde”.
- 21 In zijn *Open brief aan Louis Reekmans*, p. 1 dateert Verreydt deze scheiding der geesten nauwkeurig op 22 januari 1941 en typeert zijn tegenstander als “een tot het paranoïde toe gefrustreerde ijdeltuit”!

en Verreydt trad deze laatste in het openbaar als de echte leider van de kring en legde hij aan wie lid wilde blijven of worden een omstreken ‘bijvoegsel’ aan de kringstatuten ter ondertekening voor²². Enkele maanden later, op 22 mei 1941 tijdens een rede gehouden voor de Algemene Vergadering van de LDWK, bekende de nieuwe leider zich openlijk tot het VNV²³. Het zal voor weinigen een verrassing, laat staan een schok geweest zijn...

Niet naar de Vlaamse Wacht²⁴

In mei 1941 engageerde het Verbond van Vlaamse Oudstrijders (VOS) zich van bij de oprichting als nadien voor de werving van de Vlaamse Wacht. Zulks gebeurde op verzoek van het VNV en het was de bedoeling manschappen met een Vlaamsgezinde overtuiging te werven voor de versterking van de bestaande politiekorpsen²⁵. Vooral bij de rijkswacht was de situatie door een schrijnend tekort aan officieren desastreus. Om het dreigend gevaar van een Duitse Verwalter aan het hoofd van de Belgische rijkswacht af te wenden,

22 Dit “Bijvoegsel aan § 3 van het DOEL” (EVD, dat we opnemen als afbeelding) werd door een honderdtwintigtal van de 158 op dat ogenblik te Luckenwalde aanwezige officieren ondertekend, zelfs door niet-leden. Onder de ondertekenaars –daarover waren de aartsvijanden Verreydt en Reekmans het roerend eens en het werd t.o.v. De Wilde bevestigd door Inghels– ook luitenant-kolonel Adriaan Emiel C. van Coppenolle, als oudste officier met de hoogste rang kampoverste sinds 25 januari 1941. Cfr. M. DE WILDE, *O.c.*, p. 108-113. A. DE BRUYNE, *Kolonel Van Coppenolle*, in *De kwade jaren*, dl. II, Brecht en Antwerpen, 1971, p. 130 schrijft echter expliciet dat de kolonel niet tekende en het ‘Bijvoegsel’ ‘overbodig’ noemde. Ongetwijfeld baseerde de auteur zich hiervoor op naoorlogse getuigenissen van de kolonel uit dienst zelf. In 1982, na de televisie-uitzending van 28 mei, schreef E. de V. in ‘*Pallietkerke*, 3.VI.1982, p. 6: “Het kan zijn dat Van Coppenolle “het bijvoegsel” ondertekend heeft; De Wilde beweert het, zegt dat hij het kan bewijzen maar bewijst het niet.” Verder over Van Coppenolle: *Belgisch Staatsblad*, 22.IV.1949, p. 3263; E. VAN COPPENOLLE, *Wat ik nog te zeggen heb*. Sint-Job-in-‘t-Goor en Antwerpen, 1953; W.J.D. VAN GEET, *De Rijkswacht tijdens de bezetting 1940-1944*. Antwerpen en Amsterdam, 1985; P.J. VERSTRAETE, *Coppenolle, Adriaan Emiel van*, in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, Brussel, 2005, dl. XVII, kol. 211-215.

23 B. DE WEVER, *Greep...*, p. 418 n. 55.

24 In een lezersbrief van ‘H.V. – Antwerpen’ aan ‘*Pallietkerke*, 13.VIII.1981, p. 13 lezen we: “Schrijver herneemt de uit de lucht gegrepen bewering (Jan VINCX, blz. 64) dat Herman Verreydt kapitein zou geweest zijn bij de Vlaamse Wacht. Bij de rijkswacht was Verreydt wel een tijd, maar nooit bij de Vlaamse Wacht.”

25 G. PROVOOST. *De Vossen. 60 jaar Verbond van Vlaamse Oudstrijders (1919-1979)*. Brussel, 1979, p. 129.

reorganiseerde secretaris-generaal Gerard Romsée het korps en liet een aantal officieren van de landmacht naar de rijkswacht muteren, waarbij ook een aantal Luckenwalders in het vizier kwamen²⁶. Zo vertrokken op 31 mei acht²⁷ en een paar weken later nog eens zes officieren naar het vaderland om daar de kern te gaan vormen van wat “het toekomstig nieuw Vlaams leger moest worden” en mee te werken “aan de ordehandhaving, het bestuur en de wederopbouw van België”. Een aantal officieren –o.a. Van Coppenolle, Verreydt, Tack en Neirinck– reisden in juni naar Berlijn waar zij gesprekken voerden met enkele Duitse officieren (van de Abwehr?). Blijkbaar hadden die daar –in volle voorbereiding van Operatie Barbarossa– tussendoor nog wel even tijd voor...

De Duitse inval in de Sovjetunie inspireerde Verreydt ertoe een schrijven te richten aan koning Leopold III met de vraag of Belgische officieren mochten gaan strijden tegen het bolsjewisme. En zonder een antwoord af te wachten, meldde hij op 2 juli aan het OKW “dat hij zijn instemming verleende aan de inlijving van leden van de LDWK voor de inzet aan Oostfront”, zo beweert althans Maurice de Wilde²⁸. De viering van het Guldensporenfeest²⁹ in Oflag Luckenwalde verliep niet zonder incidenten: omwille van het protest van enkele officieren moest een VNV-deltateken verwijderd worden. Duitse liederen wisselden de Vlaamse gezangen af en, onder alcoholische invloed werd er haast gevochten. De nationale feestdag verliep al evenmin rimpelloos, o.a. doordat Van Coppenolle het in zijn gelegenheidstoespraak zorgvuldig vermeed over België te spreken.

26 Mogen we het op zijn minst merkwaardig vinden dat Evrard RASKIN in zijn – voor het overige toch goed gestoffeerde en lijvige– biografie *Gerard Romsée. Een ongewone man. Een ongewoon leven*. Antwerpen en Baarn, 1995 helemaal niets schrijft over de rol die de invloedrijke Limburgse VNV-er daarin gespeeld heeft? Cfr. M. DE WILDE, *O.c.*, p. 113-114.

27 Volgens J. VINCX, *O.c.*, p. 12 zou het gaan om kapitein-commandant Naets, kapitein Jan Wambeke, luitenant Felix de Ron, luitenant Jan de Meulder, luitenant Marcel Ghijsen, luitenant Hendrik de Bruyne, luitenant Norbert Neirinck en onderluitenant Frans Tack. Zij arriveerden eind mei in de cavalerie-kazerne van Maria-ter-Heide (Brasschaat) waar op 3 juni de eerste lichter van de Vlaamse Wacht opgeroepen werd. Enkele weken later kwam daar een nieuw contingent aan met o.a. kapitein Jef de Bruyne, luitenant Lode Maris, luitenant Michel Berghs, luitenant Albert de Canck en onderluitenant Alfons Peeters die we verder in ons relaas nog zullen ontmoeten.

28 M. DE WILDE, *O.c.*, p. 114-115.

29 “De viering van de 11de juni ‘41” schrijft De Wilde...

Eind juli of begin augustus kreeg Van Coppenolle een aanbod van burgemeester Leo Delwaide om hoofdcommissaris van Groot-Antwerpen te worden. Hij had reeds toegezegd maar trok dit besluit weer in om gehoor te geven aan het dringend verzoek van secretaris-generaal van Binnenlandse Zaken Romsée om de leiding op zich te nemen van de Algemene Rijkspolitie³⁰. Volgens Reekmans zou de Abwehr Van Coppenolle verplicht hebben Verreydt mee naar België te nemen³¹. Op 5 augustus was het zover: 151 Vlaamse officieren (op 28 na allen leden van de LDWK) werden gerepatrieerd. Onder de achterblijvers in de krijgsgevangenkampen viel elke Vlaamse werking nu stil...

Naar de rijkswacht

Ook Verreydt had blijkbaar voldoende professionele keuzemogelijkheden. Zo wees hij het aanbod van René Lagrou af om Sturmbannführer bij de Algemene SS-Vlaanderen³² te worden, en deed hetzelfde met de functie van stafchef bij de Vrijwillige Arbeidsdienst voor Vlaanderen. Net als een dertigtal lotgenoten (o.a. Reekmans) koos³³ hij voor de ‘nieuwe’ rijkswacht van Van Coppenolle, wat meteen een serieus vraagteken doet rijzen bij de term ‘aartsvijand’ door De Wilde gebruikt om de relatie tussen Verreydt en Van Coppenolle te typeren. Na een korte omscholing op de politieschool³⁴, werd Verreydt aangewezen als districtscommandant in Geraardsbergen maar nam meteen een jaar verlof zonder wedde omdat er vanuit de hoogste kringen van het VNV zich mogelijkheden openden voor iemand met politieke ambities.

30 P.J. VERSTRAETE, *Coppenolle...*, kol. 214.

31 M. DE WILDE, *O.c.*, p. 115. De motivering die Reekmans daarvoor aanhaalt, lijkt echter nogal zwak en enkel bedoeld om Verreydt te koppelen aan de Duitse Abwehr.

32 Was in het najaar van 1940 tot stand gekomen op initiatief van Lagrou maar officieel pas op 30 november. Enkele weken later verscheen *De SS-man*, het blad van de organisatie, met Ward Hermans als hoofdredacteur. Lagrou en Hermans werden later vervangen door respectievelijk Jef de Langhe en Raf van Hulse en Maurits van de Walle. Maar de echte leiding was in handen van de tegenwoordiger van Heinrich Himmler in België, Konstantin Kammerhofer en later Richard Jungclaus. Cfr. B. CROMBEZ, *SS-Vlaanderen*, in *NEVB*, dl. III, p. 2823-2824.

33 Het blijft een interessante maar niet te beantwoorden vraag of deze keuze werd beïnvloed door het “langdurig onderhoud” dat Verreydt “enkele dagen na onze vrijlating” had met Gerard Romsée. Cfr. *Open brief aan Louis Reekmans*, p. 6.

34 E. DE V., *De Vlaamse...*

Met een zware dagtaak in het tamelijk geïsoleerde zuiden van Oost-Vlaanderen zou het niet vanzelfsprekend geweest nog een rol te kunnen spelen in de Vlaamse collaboratie.

Aangezien Jef van Dingenen in zijn *Afscheid van Herman Verreydt*³⁵ schrijft dat Verreydt “omwille van zijn trouw-Vlaming zijn, zijn bekwaamheid en organisatorisch talent (...) in 1941 [cursief van ons] door de leiding van het VNV uitgekozen [werd] om als coördinator op te treden tussen de toen in opbouw zijnde Vlaamse organisaties zoals: Vlaamse Wacht, rijkswacht, Vlaamse Wachtbrigade, VAVV en DM/ZB. (...) De hoop en de grote droom van Herman was dat daaruit (...) eens een waarachtig eigen Vlaams leger zou groeien” mogen we met enige voorzichtigheid er wellicht toch vanuit gaan dat misschien reeds voor of alleszins kort na zijn terugkeer uit Duitsland Verreydt en de top van het VNV (met Romsée als eerste gesprekspartner?) elkaar vonden. Concreet betekende een en ander dat Verreydt militair adviseur werd van Staf de Clercq met een eigen bureau in het VNV-hoofdkwartier³⁶ en Berten Neirinck als adjunct. Nog geen veertien dagen na zijn vrijlating nam hij reeds deel aan een vergadering op de Militärverwaltung in Brussel met een aantal figuren uit of rond de VNV-leiding³⁷.

Ontgoocheling en ambitie

Met Bruno de Wever nemen we aan dat in de zomer van 1941 binnen het VNV de “Dienst Verweer” –ook wel ‘VNV-Verweercommando’ genoemd– werd opgericht als “reactie op de groter wordende dreiging van het verzet” en met het oog op een gewapende machtsovername door het VNV. Deze dienst (mogelijk zelfs ‘Hoofddienst’) stond onder leiding van Verreydt. Die probeerde nu zijn “contacten met VNV-gezinde legerofficieren die ingeschakeld waren

35 *Broederband*, jg. XXII (1986), nr. 5 (mei), p. 11-12.

36 E. DE V., *De Vlaamse...*

37 “Rond de 20ste augustus 1941 vond er een vergadering plaats op de Militärverwaltung in Brussel waar o.a. aanwezig waren: Renaat van Thillo, Ernest van den Berghe, Herman Verreydt, Joris Vansteenland, Flor Grammens, August Borms. Reeder sprak daar over de politiek en de propaganda en de benoemingen van De Winter en Romsée. Maar vooral over het verbod –het eerste tot dan toe– om over ‘Diets’ en ‘Dietsland’ te spreken. Na de speech van Reeder stond Borms recht en zei in het Nederlands: “Mijnheer de president, mijn ideaal is altijd geweest Dietsland en Dietsland zal het blijven”, waarop hij terug ging zitten. Reeder heeft daarop niets geantwoord”. Verklaring Herman Verreydt aan GvG, 28.X.1983, in EVD.

in diverse paramilitaire formaties en in het Belgische politieke apparaat” te valoriseren³⁸.

Maar de Vlaamse Wacht werd niet het embryo van een Vlaamse rijkswacht of de kern van een Vlaams leger. In de praktijk was het gewoon een hulptroep van de Wehrmacht en de Duitse schaker(s) wenste(n) beslist geen tegenspelers maar slechts nuttige pionnen, dit uiteraard tot ontgoocheling van niet weinigen op allerlei VOS- en VNV-echelons die zichzelf en anderen begoochelingen hadden gemaakt en bleven maken³⁹. Het VNV had reeds gepoogd via verbindingsman Luc Delafortrie⁴⁰ enige politieke controle op de Vlaamse Wacht uit te oefenen. Hoewel beiden afkomstig uit het Verdinaso boterde het echter niet tussen Delafortrie en luitenant Tack die echt scheen te geloven in de voorgespiegelde toekomstdromen van en voor de Vlaamse Wacht. Hij zat daarmee op één lijn met een ruim deel van zijn collega's en de Duitse overheid: geen politiek in de kazernes, ook geen Vlaamse politiek!

Door directe gesprekken met het officierenkorps poogde het VNV nog in het spel te blijven. Maar zelfs de gematigde voorstellen die Ernest van den Berghe op 13 november 1941 deed, gingen hen te ver. Wat er voor het VNV echt toe deed, was het terugdringen van de steeds intenser wordende activiteit van de concurrerende SS-Vlaanderen in de kampementen van de Vlaamse Wacht. Doch toen Van den Berghe die aap uit zijn mouw liet komen, werd hij meteen deskundig de nek omgewrongen door luitenant Frans Tack. Met volmaakt gespeelde onschuld stelde die immers voor om het VNV en de SS-Vlaanderen

38 B. DE WEVER, *Greep...*, p. 475 en 481. We kunnen het evenwel maar eens zijn met Bruno de Wever waar die schrijft: “Verreydt was de VNV-pion bij de Vlaamse Wacht” in zoverre dat Verreydt daarvan geen deel uit maakte, in tegenstelling tot wat De Wever schrijft op p. 573. Verreydt kon enkel terugvallen op zijn persoonlijke band met een aantal van de officieren van dat korps.

39 B. DE WEVER, *Greep...*, p. 416.

40 Luc Delafortrie (Aalst 21.II.1912 – Ursel 11.X.1999) was afkomstig uit een daensistische familie maar kende in zijn jeugd een korte communistische periode. Nadien werd hij een overtuigd volgeling van Joris van Severen. Hij behoorde tot de gematigde vleugel van die formatie toen ze in 1941 uiteen spatte en stapte over naar de Eenheidsbeweging-VNV. Als secretaris van het Genootschap Joris van Severen werd hij ervan verdacht daarmee de interne oppositie vorm te willen geven wat hem in een open conflict bracht met de Duitse bezetter. Dat kostte hem acht weken gevangenisstraf en betekende het eindpunt achter zijn collaboratie. Na de oorlog was hij actief als publicist, in het Rode Kruis en als medestichter en eerste voorzitter van het Priester Daensfonds. Cfr. G. DURNEZ, *Delafortrie, Luc*, in *NEVB*, dl. I, p. 890-891 en necrologia in *EVD*.

dan maar op gelijke voet te behandelen – wat uiteraard de bedoeling niet was! Daarop kon Verreydt, die bij het vertrouwelijk gesprek aanwezig was, ongetwijfeld als opvolger van Delafortrie, nog maar weinig meer doen dan met een vage principiële verklaring over de hoogstnoodzakelijk te bewaren eenheid in de rangen de meubels en het gezicht van het VNV proberen te redden⁴¹.

Het was dus nodig naar een hogere versnelling over te schakelen! Haast zeker in nauwe samenspraak met De Clercq brachten Verreydt en Neirinck op 14 juli 1942 de LDWK onder bij het VNV⁴². En omdat nogal wat gewone wachters lid waren van het VNV en een aanzienlijke minderheid van de officieren dus minstens formeel de partij genegen was, werd in de herfst van dat jaar een tweede poging ondernomen om de Vlaamse Wacht op de VNV-lijn te krijgen. Deze keer zou Staf de Clercq, gesecondeerd door Verreydt, zijn persoonlijk gezag in de weegschaal gooien. Door de aansluiting van de LDWK bij het VNV, met Verreydt als doorgeefluik voor alle instructies vanuit de partij, had die voor zichzelf een sterke positie verworven als “leider van een VNV-organisatie die zich richtte op de officieren van een organisatie die hij beschouwde als het embryo van een Vlaams leger”⁴³. Mocht dat leger ooit gerealiseerd worden, zou zijn positie inderdaad cruciaal zijn geweest...

In de aanloop naar het bezoek aan de Vlaamse Wacht op 25 september stelde Verreydt een week daarvoor een rapport (of beter: een plan) met onderrichtingen op voor wat hij noemde “de organisatie van het verweer in de arrondissementen”. Wilde het VNV de openbare macht uitoefenen dan moest de partij kunnen steunen op een ‘verweerapparaat’ dat kon optreden tegen elke vorm van ordeverstoring en zelfs regelrechte oproer. Daarbij nam hij zijn wensen toch wat al te zeer voor werkelijkheid want hij ging daarbij reeds uit van een gezamenlijk optreden van de Belgische rijkswacht met de Vlaamse Wacht en

41 B. DE WEVER, *Greep...*, p. 417-418.

42 M. DE WILDE, *O.c.*, p. 116; E. DE V., *De Vlaamse...* Deze laatste auteur schrijft dat de fameuze Tollenaeremars, op 12 juli 1942 in Brussel, een plan was van Verreydt en één of meer jongere officieren en dat het “heel wat méér was dan uiterlijk vertoon (...) en zonder het verzet van Romsée en Elias (en anderen?) zou het niet bij vertoon gebleven zijn”. B. DE WEVER, *Staf...*, p. 206 noemt deze demonstratie waaraan ruim 10.000 geüniformeerde partijleden deelnamen het hoogtepunt van de VNV-machtontplooiing op dat moment.

43 B. DE WEVER, *Greep...*, p. 418. Op tafel lag niets meer of niets minder dan het voorstel van De Clercq om de Vlaamse Wacht “in gesloten orde” naar het VNV over te hevelen en zo de militie van de partij te vormen. Cfr. L. VAN DAELE, *O.c.*, p. 105.

de gewapende VNV-formaties⁴⁴. Nauwelijks enkele dagen later zou blijken hoezeer hij en de VNV-leider met hem, zich vergist hadden. Bezondigen wij ons aan overdrijving als we het plausibel achten dat de reeds wankele gezondheid van De Clercq deze zoveelste teleurstelling niet meer heeft kunnen verwerken?

Hoog bezoek!

Op vrijdag 25 september omstreeks 10.30 u arriveerde het gezelschap met de VNV-leider, Emiel D'hondt en Gaston Stuyck aan de Sint-Joriskazerne in de Antwerpse Begijnenvest⁴⁵. Aan de gevel wapperde een forse leeuwenvlag terwijl een erewacht de wapens presenteerde⁴⁶. Het ontvangstcomité bestond uit kapitein De Bruyne en de bevelvoerende officieren der verschillende compagnies: luitenant A. Peeters (adjutant van De Bruyne), luitenant Wim Peeters⁴⁷, luitenant Machiels, onderluitenant Maris, onderluitenant Verbist, onderluitenant Berghs, onderluitenant De Canck, onderluitenant Bertels e.a. Ook enkele VNV-dignitarissen maakten daar hun opwachting: gouwleider Timmermans, arrondissementsleider Wyndaele, arrondissementspropaganda-leider

44 B. DE WEVER, *Greep...*, p. 573-574. Dit rapport werd tijdens de repressieperiode gevonden ten huize van Gerard Romsée. Cfr. L. VAN DAELE, *O.c.*, p. 115.

45 *Volk en Staat*, 26.IX.1942, p. 2. Opmerkelijk is dat nergens in persverslagen de aanwezigheid van Herman Verreydt vermeld werd! En van luitenant Tack – die zoals we hierboven reeds aanhaalden – een eerdere poging om de Vlaamse Wacht aan boord van het VNV-schip te krijgen getorpedeerd had, was al evenmin sprake. Die was, aldus het verslag, enkel present toen in de namiddag de Leider nog een bezoek bracht aan het Militair Hospitaal in de Scheldestad. Onze foto spreekt dat evenwel tegen...

46 De manschappen van de Vlaamse Wacht droegen toen nog de donkerblauw geverfde uniformen van het Belgisch leger en de helm van Nederlands model. Zij waren bewapend met Nederlandse Mannlicher geweren. Cfr. J. VINCX, *O.c.*, dl. II, p. 30.

47 Wim (eigenlijk: Willem) Peeters, met in 1946 domicilie op het Boerenkrijgplein 15 in Merksem, was luitenant in het Belgisch leger, tekende in Luckenwalde het 'Bijvoegsel' en trad toe tot de Vlaamse Wacht. Met majoor De Bruyne poogde hij op 4 september 1944 de Engelse opmars naar Antwerpen te vertragen aan de Jan van Rijswijkklaan en het Wilrijkseplein. Later werd hij naar het Oderfront gestuurd waar hij bij zware gevechten een hand verloor. De Antwerpse kriegsraad veroordeelde hem in februari 1946 tot de doodstraf en een half miljoen schadevergoeding. Het krijgshof bevestigde op 1 maart 1947 deze straf. Cfr. *Volksgazet*, 16-17.II.1946, p. 8; *Le Peuple*, 19.II.1946, p. 5; *Volksgazet*, 1-2.III.1947, p. 4.

Lagast, districtsleider De Vos⁴⁸ en arrondissementssecretaris Springael⁴⁹. Zowel *Volk en Staat* als *De Nationaalsocialist* wilden in hun verslagen de lezers doen geloven dat in de kazerne niets speciaals was ondernomen en dat het soldatenleven zijn gewone gang ging maar we zijn zo vrij dat toch met een korreltje zout te nemen. Het gezelschap bezocht achtereenvolgens de keuken, de kantine, de leslokalen, de refters, de ziekenzaal, de soldatenkamers enz. Hier en daar sprak De Clercq met de manschappen die hem telkens begroetten met een krachtig ‘Houzee’. In de ziekenzaal peilde hij naar de beroepskennis der verplegers en sprak met hen over zijn eigen ervaringen als brancardier aan het IJzerfront.

De verslaggever van *Volk en Staat* liet ook niet na, ongetwijfeld om propagandistische redenen, omstandig het menu van de lunch (dat voor officieren, gasten en manschappen identiek was) te vermelden: krachtsoep, 600 gr. aardappelen, tomaten, stoverij en 600 gr. pudding. Bovendien waren er ook nog per persoon twee glazen wijn voorzien! En dus moest de steller van het stuk

48 Bert Devos (Tienen 8 mei 1906 – Deurne 27 september 1988) was secretaris-assistent van ir. Mariman in de Gevaertfabrieken in Mortsel. In 1938 werd hij als VNV-er verkozen tot gemeenteraadslid en werd schepen voor Onderwijs en Cultuur tot Mortsel deel ging uitmaken van Groot-Antwerpen. Werd tijdens de oorlog adjunct-arrondissementsleider van het VNV en kreeg nadat arrondissementsleider Piet Wyndaele ook adjunct-algemeen-secretaris werd een grote verantwoordelijkheid. In september 1944 week hij uit naar Duitsland waar hij werkte bij Voigtländer in Berlijn (een zusterfirma van Gevaert). Na zijn terugkeer en gevangenisstraf bouwde hij in Borgerhout een bloeiende textielzaak op. Daar werd hij lid van de arrondissementsraad van de VU, bestuurslid van de VU-afdeling in die gemeente en ondervoorzitter van het OCMW. Cfr. *Broederband*, jg. XXIV (1988), nr. 12 (december), p. 10 en santje in EVD.

49 Edward Springael werd geboren in Frankrijk, 34 jaar oud in 1949 en woonde Wetstraat 65 in Antwerpen. Hij was arrondissementssecretaris van het VNV, voerde het woord op meetings en maakte een naamlijst van werkweigerars over aan de Werbestelle. Op 28 december 1948 werd hij door de krijgsraad van Antwerpen bij verstek ter dood veroordeeld. In april 1949 verscheen hij voor de diezelfde krijgsraad om daartegen verzet aan te tekenen en vroeg daarbij de Franstalige procedure omdat zijn voornaamste getuige Franssprekend was. De krijgsraad verklaarde zich onbevoegd en stelde de zaak uit. De zaak werd opnieuw behandeld in december van hetzelfde jaar, opnieuw in het Frans. Naast een Bask die beweerde dat Springael hem uit de handen van de Gestapo had gered, kwam ook Wyndaele getuigen die verklaarde dat “de betichte niet de minste verantwoordelijkheid kon nemen als arrondissementssecretaris van het VNV”. Springael werd daarbij verdedigd door mr. Cornil van de Brusselse balie. Auditeur Kryn nam verzachtende omstandigheden aan, eiste en verkreeg twaalf jaar gewone hechtenis. Cfr. *Volksgazet*, 12.IV.1949, p. 11 en 21.XII.1949, p. 6.

wel toegeven: “Wij verdenken er de officieren van de spijskaart speciaal te hebben laten verzorgen met het oog op het hooge bezoek”⁵⁰.

Belangrijker was natuurlijk de boodschap die het VNV in de beslotenheid van “het casino” (de officiersmess) bij monde van zijn leider te brengen had aan het officierenkorps der Vlaamse Wacht. De kern daarvan was nog steeds de oorspronkelijke visie en uiteindelijke bedoeling van het VNV t.o.v. de Vlaamse Wacht: “Indien het bezoek en de ontvangst van vandaag mogelijk zijn, dan is dit (...) het bewijs, dat wij in de Vlaamsche Wacht deze aansluiting bij het volksleven en bij onze nationale traditie terugvinden, dan is het omdat de Vlaamsche Wacht de kern vormt van het volksche Weerkorps der Zuidelijke Nederlanden in de toekomst”⁵¹. Het belangrijkste kwam niet in de pers: de reacties van de heren officieren, de private gesprekken onderling, de impact die de ontmoeting met LDWK-leider Verreydt had, de verschillende voorzichtig en aftastend geformuleerde visies... Totdat er misschien (n) ooit een verslag opduikt, blijft het gissen naar wie wat heeft gezegd. Zoals gepast en verwacht drukte De Clercq bij het afscheid zijn grote voldoening en algehele tevredenheid uit. “Op zijn verzoek werd de schorsing van de uitvoering der straffen bevolen van de enkele manschappen die in overtreding bevonden werden”.

Bruno de Wever die (steunend op de licentiaatsverhandeling van Lutgarde van Daele⁵²) dit bezoek situeert in juni 1942 vat o.i. de zaak wel goed samen

50 Voor de volledigheid vermelden we dan ook maar even dat het avondmaal –toen De Clercq alweer huiswaarts was gekeerd– bestond uit: “500 gr. brood, 120 gr. worst, 35 gr. boter en een sigaar als toemaat”. Dat zal wellicht ook geen dagelijkse kost geweest zijn...

51 In zijn artikel op de eerste bladzijde van de krant parafraseerde Antoon Mermans deze door hem geciteerde laatste zin als volgt: “Naar het woord van den Leider, wordt en is de Vlaamse Wacht het embryo van de volksche Vlaamsche Weermacht der toekomst”. Enkele maanden later en dus na het overlijden van De Clercq werd deze frase nogmaals geciteerd in een artikel *Wat is en wat wil de Vlaamse Wacht?* in *Leiding. Orgaan voor het kader van het VNV*, jg. VI, nr. 2-3, februari-maart 1943, p. 33. Deze nieuwste versie verschilde nog wat meer van het originele citaat (maar is misschien wel de oorspronkelijke geweest): “Gij zijt het embryo onzer weermacht. De politieke macht zullen WIJ veroveren. Eens dat wij den last van het staatsgezag dragen, moet gij onzen ruggegraat zijn”. J. VINCX, *O.c.*, dl. II, p. 10-11 neemt dit laatste stuk in extenso over maar dateert het in 1942.

52 Van Daele vermeldt nog een andere (?) ontmoeting tussen De Clercq, Verreydt, enkele officieren van de DM/ZB en enkele leden van de VNV-staf met VW-majoor De Bruyne en zijn adjudant Tack. Dit ‘bezoek’ zou hebben plaatsgevonden

door te stellen dat de Duitse overheid geen integratie van de Vlaamse Wacht in het VNV zou toestaan én dat de officieren van dat korps daar ook niet voor warm liepen⁵³. De Clercq en Verreydt hadden een blauwtje gelopen en dat voor de tweede keer! Zoveel was nu wel voor iedereen duidelijk...

Overige dramatis personae

Bij de groepsfoto hoort een begeleidend stuk dat de zeventien personages tracht te identificeren. Dat is grotendeels gelukt, zij het met wat hiaten en onnauwkeurigheden. Wij nemen ook deze lijst als illustratie op en vullen aan en verbeteren hieronder.

1. Emiel (eigenlijk: Emile Louis) D'hondt

Geboren op 3 augustus 1903 en wonend op de Komedielaats 12 in Antwerpen bij zijn ouders. Architect van opleiding was hij reeds op jeugdige leeftijd 'leider' van een afdeling van de Grijsze Brigade en organiseerde de kiespropaganda voor Flor Grammens. In mei 1940 behoorde hij tot de weggevoerden naar Frankrijk waar hij op 25 juli 1940 werd bevrijd uit het kamp van Le Vernet⁵⁴. Als heerbanleider (kapitein) in de DM/ZB was hij de vaste en gewapende begeleider van Staf de Clercq, zeg maar zijn vleugeladjutant, soms ook zijn lijfwacht genoemd. Later zou hij die taak ook bij Elias hebben

den in juni 1942. Wij menen dat dit eigenlijk het bezoek van 25 september was daar dit zonder belangrijke nieuwe elementen weinig zinvol zou geweest zijn, zo kort na een (tweede?) vruchteloos overleg. Hoe dan ook, het standpunt van De Bruyne en zijn staf was duidelijk: "Als Vlaams leger willen wij aan geen enkele partij gebonden zijn. Wij willen geen politieke maar een militaire formatie zijn. Wij zijn soldaten". Cfr. L. VAN DAELE, *O.c.*, p. 105. Deze historica vermeldt als bron "een medewerker aan de BRT" ('Werkdocument BRT, *De Vlaamsche Wacht*, 1981, p. 20-21'). Tevens meldt zij dat ze in het repressiedossier van luitenant Tack een getuigenis vond "van de schoonmaakster van het officierenbureau van de V.W. afd. I, waarin staat dat Staf De clercq (sic) een bezoek zou gebracht hebben aan de Vlaamse officieren". Maar de Iste Afdeling o.l.v. majoor De Ron (later majoor De Meulder) lag niet in Antwerpen doch in de Sint-Pieterskazerne in Gent! Een 'onnauwkeurigheid' zoals ze legio zijn in de naoorlogse dossiers of het resultaat van het slechte geheugen van een would be-Mata Hari?

53 B. DE WEVER, *Greep...*, p. 419.

54 E. VERHOEYEN, *Spionnen aan de achterdeur. De Duitse Abwehr in België 1936-1945*. Antwerpen en Apeldoorn, 2011, p. 352 en W. HERMANS, *Le Vernet-d'Ariège. Van het Belgisch parlement naar het Fransch concentratiekamp*. Turnhout, s.d., p. 40, 46 en 51.

uitgeoefend. Hij werd pas aangehouden in januari 1946 door de Mobiele Brigade ⁵⁵. Zijn zaak kwam uiteindelijk voor de Antwerpse krijgsraad, voorgezeten door rechter Huyghebaert, in het late voorjaar van 1950 na niet minder dan vier jaar en drie maanden voorarrest! Krijgsauditeur Deripaensel legde hem vooral zijn rol in de Militaire Organisatie ⁵⁶ ten laste, waarvan hij overigens het bestaan ontkende en stelde dat hij enkel op last van Staf de Clercq “de soldaten moreel en sociaal (had) te helpen”. Bovendien zou hij ook een sleutelrol hebben gespeeld in wat genoemd werd de geheime dienst c.q. veiligheidsdienst van het VNV. Zowel D’hondt zelf als zijn verdediger, mr. Georges Franck jr., trachtten uiteraard de voorliggende overtuigings-

55 Terwijl hij ondergedoken leefde, kwam hij aan de kost door het vervaardigen van allerlei souvenirs die dan aan de man werden gebracht door ene Maria van Calck, een winkelierster van de De Keyserlei. Cfr. *De Nieuwe Gazet*, 24.I.1946, p. 3 en *La Libre Belgique*, 25.I.1946, p. 2.

56 Voor de rol van D’hondt in de MO: Cfr. E. VERHOEYEN, *O.c.*, p. 240 en 256-257.

tukken tot het uiterste te minimaliseren. Met aanneming van verzachtende omstandigheden veroordeelde de krijgsraad hem op 9 juni 1950 tot twaalf jaar hechtenis, waar de krijgsauditeur twintig jaar geëist had en 100.000 fr. voor de Belgische staat die als burgerlijke partij 250.000 fr. gevraagd had⁵⁷.

2. Piet (eigenlijk: Petrus Livinus Celestinus) Wyndaele

Geboren te Diest op 3 maart 1908 en wonend Provinciesteenweg 147 in Boechout. Doctor in de Germaanse Filologie en atheneumleraar. Vanaf 1942 VNV-arrondissementsleider voor Antwerpen als opvolger van Jan Timmermans en vanaf juli 1943 algemeen-secretaris. In het VNV-onderzoek naar de verantwoordelijkheid van bepaalde lokale besturen bij de wegvoeringen van mei 1940 en de reacties van de partij speelde hij een belangrijke rol⁵⁸. Hij was een der nauwste medewerkers van Elias en kantte zich zowel tegen de Dietse dissidenten⁵⁹ als de concurrerende collaboratiepolitiek van de DeVlag. Als arrondissementsleider beschikte hij over een goed uitgebouwde geheime inlichtingendienst, “zo perfect georganiseerd dat Obersturmführer Desselmann (SD-Antwerpen, Politische Abteilung) er bang van geweest zou zijn”⁶⁰. De Antwerpse krijgsraad veroordeelde hem op 9 november 1948 tot

57 *De Nieuwe Gazet*, 24.I.1946, p. 3; *La Libre Belgique*, 25.I.1946, p. 2; *Volksgazet*, 23.V.1950, p. 5; *VG*, 25.V.1950, p. 12; *VG*, 26.V.1950, p. 6; *VG*, 27-28.V.1950, p. 6; *VG*, 8.VI.1950, p. 12; *VG*, 9.VI.1950, p. 3 en *VG*, 10-11.VI.1950, p. 6.

58 N. WOUTERS, *Oorlogsburgemeesters 40/44. Lokaal bestuur en collaboratie in België*. Tielt, 2004, p. 90, 92, 110 en 113.

59 P.J. VERSTRAETE, *August de Wilde: een gebroken leven*, in *Cahiers Staf de Clercq*, I, Kortrijk, 2007, p. 49-52 en IDEM, *Hendrik...*, p. 646-648 geven een weinig fraai beeld van de slinkse wijze waarop Wyndaele te werk ging.

60 Getuigenis van Louis J. Debra aan gerechtelijk officier Alfred van der Linden, 20.X.1944, in EVD. Volgens dit getuigenis zou Wyndaele er zelfs in geslaagd zijn zijn jongere broer Willy (eigenlijk: Emiel Leon) bij de Gerechtelijke Politie van Brussel en de SD binnen te loodsen. Cfr. R. VAN EETVELDE, *De Sicherheitspolizei und Sicherheitsdienst (Sipo-SD) Aussendienststelle Antwerpen. Het politio-nale repertoire van een lokale Duitse politiedienst in bezet België*, in *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, nr. 19 (2008), p. 145-146 en 172. Op het proces voor de krijgsraad meende auditeur Baudot te kunnen bewijzen dat Wyndaele reeds voor de oorlog in betrekking stond met de *Abwehr*. Cfr. *Volksgazet*, 8.XI.1948, p. 14 maar Etienne VERHOEYEN maakt hiervan in zijn *Spionnen...* geen gewag wat we gerust durven hanteren als een stilzwijgendheidsargument. In zijn *Pleit-rede inzake Karel Lambrechts* (in extenso opgenomen in *Cahiers Staf de Clercq*, red. P.J. VERSTRAETE, nr. II, Kortrijk, 2008, p. 68-100) aarzelde mr. Frans van der Elst niet (expliciet maar wellicht pour le besoin de la cause, i.e. diens verdediging van Lambrechts) zijn lidmaatschap van de Hilfsfeldgendarmarie te ver-

levenslange hechtenis wat in beroep op 21 maart 1949 werd teruggebracht tot twintig jaar⁶¹. Hij kwam vervroegd vrij in 1950 en was tot aan zijn overlijden, in Leuven op 3 juli 1991, voorzitter van Broederband⁶².

3. Albert Gérard Charles de Canck⁶³

Geboren in Balegem op 23 november 1910 en wonend Warandestraat 91 in Turnhout. Volgde normaalschool en werd via het statuut van reservist in 1937 beroepsofficier. Op 24 mei 1940 werd hij krijgsgevangen gemaakt in Oostwinkel (nu deelgemeente van Zomergem in het Meetjesland) en trad in Duitsland toe tot de LDWK. Op 13 juni 1941 kwam hij vrij en meldde zich de volgende dag in het opleidingskamp van de Vlaamse Wacht in Brasschaat. Hij was eerst met de rang van luitenant chef van de 5de compagnie, later als kapitein chef van de 2de compagnie, telkens in de Sint-Joriskazerne in Antwerpen waar hij ook de muziekkapel van Afdeling II leidde⁶⁴. Tijdens de bezetting huwde hij in uniform van de Vlaamse Wacht “wat veel aanstoot gaf aan de bevolking”. Hij kwam later in aanraking met het Duits krijgsgerecht en dook zes weken voor de bevrijding onder in Retie in de Kempen. Eind september 1944 werd hij door verzetslui aangehouden⁶⁵. Op zijn proces voor de krijgsraad van Turnhout in februari 1946 vroeg substituut Van den Bosch de doodstraf maar het werd achttien jaar hechtenis en degradatie. Het Antwerps krijgshof verzwaarde in november van hetzelfde jaar zijn straf tot levenslang⁶⁶.

4. Frans Tack

Cfr. supra.

melden, al kwam dat enkel doordat in de loop van 1944 alle ZB-vendels aansloten bij deze formatie waardoor ze vrijstelling bekwamen van de arbeidsverplichting in Duitsland en de toelating wapens te dragen. Cfr. J. VINCX, *O.c.*, dl. IV, p. 189.

61 *Belgisch Staatsblad*, 16-17.V.1949, p. 4230.

62 B. DE WEVER, *Wyndaele, Piet*, in *NEVB*, dl. III, p. 3772.

63 Het begeleidend stuk vermeldt als derde ‘De Kanck Gilbert – Geb. te Baelegem 13.12.1911 – wonende Antwerpsche stw. 151, Antwerpen, Kapitein bij de Vlaamsche Wacht’. Aangezien we bij de Vlaamse Wacht niemand met die naam terugvonden en elders evenmin, gaat het wellicht om een persoonsverwisseling en is het in werkelijkheid een naam- en dorpsgenoot geweest, van wie we *mutatis mutandis* hierboven de persoonsgegevens vermelden.

64 J. VINCX, *O.c.*, dl. II, p. 73, 74 en 77.

65 Turnhoutse lijst “Zuivering Septemberdagen 1944” in EVD.

66 *De Kempen*, 16.II.1946, p. 2; *Volksgazet*, 27.XI.1946, p. 10 en *Belgisch Staatsblad*, 24-25.II.1947, p. XXIV.

5. Michel (eigenlijk: Joannes Michel) Berghs

Geboren te Mortsels op 22 januari 1913 en er wonend in de Guido Gezellelaan 16. Luitenant Berghs behoorde tot het tweede contingent officieren uit Luckenwalde dat de Vlaamse Wacht verwoogde. Eerst was hij chef van het 1ste peloton der 8ste (later 3de) compagnie in de Dupontkazerne in Berchem, dan bevorderd tot kapitein en compagniechef van de 4de compagnie in de Sint-Joriskazerne. Op het moment van de bevrijding van Antwerpen toen de Vlaamse Wacht verondersteld werd de stad mee te verdedigen tegen de oprukkende Engelsen deed hij met zijn compagnie wachtdienst in Limburg. Zijn commandopost bevond zich daarbij in Waterschei. Na aflevering van 1200 vrijwillige Russische arbeiders (die moesten beschermd worden tegen aanvallen van partizanen) aan de Duitse overheid, kreeg hij het bevel met zijn manschappen de achterhoede van de Vlaamse Wacht te vormen en de uit Hasselt en Antwerpen komende eenheden op te vangen ⁶⁷. Later kwam hij met de graad van Obersturmführer (luitenant) nog terecht in de SS-brigade Langemarck als officier bij een gevechtseenheid ⁶⁸. In mei 1945 werd hij samen met acht anderen door de Antwerpse krijgsraad bij verstek ter dood veroordeeld ⁶⁹. Zijn tweede proces op tegenspraak –dat ook samenviel met dat van twee wapenbroeders van de LDWK en de Vlaamse Wacht ⁷⁰– bevestigde die straf. En dat deed ook het Antwerps krijgshof in het begin van 1947 zodat enkel nog genadeverlening door het staatshoofd hem kon redden van de executiepaal. Wij weten niet wat zijn verder lot is geweest maar hij is zeker niet terechtgesteld.

6. Lode Karel Albert Maris

Cfr. supra.

7. Leo Felix Frans Verbist

Geboren te Zaventem op 14 oktober 1914 en wonend Gitschotellei 200 in Borgerhout. Hij was onderrichter van de allereerste lichte Vlaamse Wachters met de graad van eerste wachmeester. Daardoor kon hij later officier benoemd

67 J. VINCX, *O.c.*, dl. II, p. 12, 23, 75, 77, 97, 100 en 104.

68 *Volksgazet*, 1-2.III.1947, p. 4; J. VINCX, *O.c.*, dl. VII, p. 219.

69 *De Nieuwe Gazet*, 16.V.1945, p. 2; *Volksgazet*, 16.V.1945, p. 3 en *Belgisch Staatsblad*, 31.X.1945, p. 7329.

70 Het ging om Hubert Arkens uit Tongeren en Marcel Schmidt uit Brasschaat. Cfr. *De Nieuwe Gazet*, 14.III.1946, p. 4.

worden zonder een leergang te volgen. In oktober 1941 was hij hoofdwachtmeester (adjutant) bij de 6de compagnie en sportofficier en verantwoordelijk officier voor gereedschap en wapens bij de staf van de II-de Afdeling. Toen de 5de compagnie werd opgericht was hij overste van het 1ste peloton met de graad van luitenant ⁷¹. Diende in het voorjaar van 1945 met de graad van Obersturmführer in de SS-Brigade ‘Langemarck’ als ordonnansofficier bij het zgn. Jeugdbataljon Vlaanderen ⁷². Hij kreeg na de oorlog de doodstraf maar verdere gegevens zijn ons niet bekend.

8. Boudewijn (eigenlijk: Bauduinus Florentinus) Machiels

Geboren in Gent op 8 december 1913 of 1915 en wonend in de Kasteeldreef 25 in Ganshoren. Luitenant bij de Vlaamse Wacht. Eerst hoofd van de administratie van de staf der II-de Afdeling onder majoor De Bruyne in Antwerpen. Wellicht in 1944 ging hij als betaalmeeester over naar de staf van de III-de Afdeling onder majoor Wambeke in Brugge (Ridderstraat) ⁷³. Op 1 februari 1945 veroordeelde de krijgsraad van Brussel hem tot de doodstraf bij verstek ⁷⁴. Midden oktober 1945 bevestigde het krijgshof van Brussel een tweede krijgsraadvonnis waarover buiten de strafmaat ons niets bekend is ⁷⁵.

9. Herman Verreydt

Passim.

10. Staf de Clercq

Passim

71 J. VINCX, *O.c.*, dl. II, p. 46, 60, 72 en 78-79.

72 J. VINCX, *O.c.*, dl. VII, p. 219 en 489.

73 J. VINCX, *O.c.*, dl. II, p. 72 en 82.

74 Bij J. VINCX, *O.c.*, dl. VII, p. 217-221 vernemen we dat op 1 maart 1945 ene Machiels met de graad van Obersturmführer als officier diende bij een gevechtseenheid in de SS-Brigade ‘Langemarck’. Ongeveer 700 manschappen van de Vlaamse Wacht zouden in het laatste oorlogsjaar nog min of meer ongevraagd bij de divisie ‘Langemarck’ ingelijfd worden. Aangezien ook nogal wat van zijn collega’s deze weg gingen, lijkt het ons plausibel dat het om Boudewijn Machiels gaat.

75 *Le Peuple*, 15.X.1945, p. 2 en *La Libre Belgique*, 16.X.1945, p. 2. Het vonnis bepaalde dat hij zou gefusilleerd worden in de gevangenis van Sint-Gillis maar dat is niet gebeurd.

11. Jozef de Bruyne

Geboren te Gent op 23 maart 1906, er wonend Sint-Lievenspoort 40 en gehuwd met Bertha de Rop. Maakte als artilleriekapitein de Achttiendaagse Veldtocht mee tot het einde en viel op door zijn moedig gedrag. Vrijgekomen uit Luckenwalde met het tweede contingent trad hij toe tot de Vlaamse Wacht. Met behoud van zijn graad (en later als majoor) behoorde hij tot de staf van de II-de Afdeling (Van Schoonbekerstraat) en was in 1944 afdelingscommandant in Antwerpen (of Brussel) van de VW-opsporingsdienst die vaandelvluchtigen van het korps aan te houden had⁷⁶. Op 4 september 1944 lag hij met zijn detachement aan de Van Rijswijklaan in Antwerpen om de terugtocht der Duitse troepen te dekken tegen de Engelse tanks maar ze werden achteruit geslagen⁷⁷. Via Turnhout trok hij met zijn manschappen naar Duitsland waar ze op de Lüneburgerheide gehergroepeerd werden in de Waffen-SS. De Bruyne werd naar de Junkerschule in Beneschau (bij Praag) gestuurd. Als Hauptsturmführer (kapitein) kreeg hij eind februari 1945 de technische en tactische leiding over de III-de (lichte) afdeling van het artillerieregiment 27 van de ‘Lange-marck’. Vandaar werd hij half april naar Seehausen aan het Oderfront gestuurd om de Russische opmars te helpen stuiten en daar, naar eigen zeggen, bevorderd tot Sturmbannführer⁷⁸. Op 8 november 1945 werd hij door de krijgsraad van Antwerpen bij verstek ter dood veroordeeld en tot het betalen van maar liefst één miljoen schadevergoeding aan de staat⁷⁹. Op tegenspraak werd dat in februari 1946 dezelfde strafmaat⁸⁰. Ook het Antwerpse krijgshof sprak op 1 maart 1947 de doodstraf uit⁸¹.

76 J. VINCX, *O.c.*, dl. II, p. 12, 23, 39-40, 50, 72, 117, 185 en 188

77 “De groep (van het Britse 3rd Royal Tank Regiment) die via de Boomsesteenweg naar de stad trok, stootte bij de Jan van Rijswijklaan op een Duitse stelling met antitankgeschut die na een gevecht van twee uren overmeesterd werd”. Cfr. J. DILLEN, A. VANDEWYNCKEL en J. WUYTS, *1940-1945. De bezetting van Antwerpen in 1000 foto’s*. Leuven, 2015, p. 207 en J. DILLEN en A. VANDEWYNCKEL, *Antwerpen 1944. De bevrijder bespied*. Erpe, 2008, p. 17.

78 J. VINCX, *O.c.*, dl. VII, 218 en 590.

79 *Belgisch Staatsblad*, 26.I.1946, p. 701; *Gazet van Antwerpen*, 10-11.XI.1945, p. 4.

80 *Le Peuple*, 19.II.1946, p. 5; *Volksgazet*, 16-17.II.1946, p. 8.

81 *Volksgazet*, 1-2.III.1947, p. 4.

12. Alfons (eigenlijk: Alphonse Raymond) Peeters

Geboren te Vlissingen op 27 december 1915⁸² en wonend in de Lange Leemstraat 144/1. Zou als beroepsvrijwilliger met de graad van onderluitenant van het Belgisch leger zich schuldig hebben gemaakt aan desertie (cfr. supra bij Jeroom Inghels). Behoorde tot het tweede contingent officieren dat toetrad tot het officierenkorps der Vlaamse Wacht in Brasschaat. Als luitenant eerst toegevoegd aan de staf van majoor De Bruyne (door wie hij misschien werd meegetroond naar het bezoek van Staf de Clercq). Later pelotonchef en compagniechef bij de 8ste compagnie in de Dupontkazerne in Berchem. Maakte in die laatste functie de verdediging van Antwerpen mee. Op 1 maart 1945 maakte hij deel uit van de commandobezetting van de Divisie ‘Lange-marck’ en had toen de rang van Obersturmführer⁸³. Volgens de kranten⁸⁴ werd hij in het eerder vermeld groepsproces van mei 1945 bij verstek ter dood veroordeeld maar het uittreksel van vonnis in het *Belgisch Staatsblad* waar we reeds naar verwezen, heeft het over een vonnis van 5.VI.1945 – een verschrijving of zetfout? Verder is ons niets over hem bekend.

13. Jan (eigenlijk: Jean Martin Pierre) Timmermans

Geboren in Antwerpen op 15 oktober 1901 als zoon van een Nederlander. Reeds Vlaamsgezind tijdens zijn middelbare schooltijd studeerde hij rechten in Brussel, Berlijn en Parijs en vestigde zich in 1926 als advocaat in zijn geboortestad. Aanvankelijk bestuurslid, later voorzitter van de Antwerpse afdeling van het Vlaamse Front. Na de oprichting van het VNV trad hij eind 1934 toe tot de formatie van Staf de Clercq en werd achtereenvolgens afdelings-, gewest-, arrondissements- en gouwleider. Hij was langjarig medewerker aan *De Schelde* en later aan *Volk en Staat*. Uiteindelijk, in november 1940, werd hij ook opgenomen in de Raad van Leiding. Samen met Karel Peeters legde hij de grondslagen van de Volksuniversiteit Herman van den Reek en werd er voorzitter van. Ook in de Vlaamse Conferentie der Balie speelde hij een grote rol. Van 1929 tot 1935 zetelde hij in de Antwerpse

82 De identificerende namenlijst vermeldt als geboortedatum duidelijk ‘1905’ maar het *Belgisch Staatsblad*, nr. 304 van 1945 geeft ‘1915’. Mogen we op basis van zijn Zeeuwse geboorteplaats en de Franstalige vorm van zijn eerste voornaam veronderstellen dat hij toch tijdens de Eerste Wereldoorlog daar werd geboren als zoon van (wie weet Antwerpse) vluchtelingen?

83 J. VINCX, *O.c.*, dl. VII, p. 219.

84 *De Nieuwe Gazet*, 16.V.1945, p. 2 en *Volksgazet*, 16.V.1945, p. 3.

provincieraad, vanaf 1932 tot het eind van de oorlog in de gemeenteraad van de stad en in 1939 werd hij verkozen tot volksvertegenwoordiger. Hij huwde met Lena Delen, dochter van Ary Delen. In mei 1940 werd hij weggevoerd naar Frankrijk om daar terecht te komen in het concentratiekamp van Le Vernet en vernam bij zijn terugkeer dat zijn vader door een Belgisch soldaat was doodgeschoten⁸⁵. Was één van de twee ondervoorzitters van de Dr. Reimond Tollenaere-Stichting⁸⁶. Vanaf 1 januari 1942 was hij schepen van de Haven⁸⁷ van Groot-Antwerpen en vanaf het begin van 1944 waarnemend burgemeester. Uiteindelijk werd hij op 20 juli 1944 officieel benoemd⁸⁸. In die functie kon hij de ontmanteling en dynamitering van de Antwerpse haven door de Duitse bezetter verhinderen en een deel van het Antwerpse kunstpatrimonium in veiligheid brengen. Na eerst ondergedoken te zijn geweest in Deurne, werd hij op 20 november 1944 aangehouden in het huis van zijn broer Piet aan de Kaasrui 2 in Antwerpen⁸⁹. De krijgsraad van Antwerpen, voorgezeten door rechter Malgaud⁹⁰, veroordeelde hem op 19 september 1945 tot de doodstraf, spijs o.a. een getuigenis à décharge van Camille Huysmans, op dat ogenblik burgemeester van Antwerpen⁹¹. Het Antwerpse krijgshof bevestigde op 25 april 1946 deze straf en voegde er nog een half miljoen fr. schadeloosstelling voor de Belgische staat als burgerlijke partij aan toe. In juni 1946 werd door het Hof van Cassatie de verbreking van dit vonnis verworpen. Pas vijftien maanden later –met de dagelijkse dreiging van een executie boven het hoofd– kwam er een positief antwoord op het genadeverzoek aan prins-regent Karel⁹². In maart 1951 werd Timmermans om gezondheidsredenen vrijgelaten maar

85 De moord gebeurde op 16 mei 1940 in Kapellenbos (tussen Heide en Kapellen, ten noorden van Antwerpen). De dader was wellicht een Franstalige sergeant van het 8ste Jagers te Voet. Cfr. schriftelijke getuigenis van Helene Timmermans, mei 1940. In EVD.

86 J. VINCX, *O.c.*, dl. V, p. 341.

87 *Volk en Staat*, 31.I.1942.

88 *Volk en Staat*, 23-24.VII.1944, p. 1; *De Dag*, 23-24.VII.1944 en *Het Algemeen Nieuws*, 25.VII.1944.

89 *De Nieuwe Gazet*, 21.XI.1944 en *Volksgazet*, 21.XI.1944, p. 1-2.

90 Het openbaar ministerie werd waargenomen door substituut Liard terwijl de verdediging van Timmermans in handen was van mr. René Victor. Cfr. *Het Laatste Nieuws*, 20.IX.1945.

91 www.gva.be/dossiers/-b/burgemeesters/timmermans.asp

92 Timmermans stuurde zijn genadeverzoek op 18 juni 1946. Het verscheen later in druk, samen met een *Nota tot staving van het genadeverzoek van Jan Timmermans*. Beide stukken in EVD.

met verbod de provincie Antwerpen te betreden. Hij vestigde zich toen aan de kust en later in Brussel. Daar overleed hij op 5 april 1962⁹³.

14. Remi (eigenlijk: Remigius) Bertels

Geboren in Merksem op 14 november 1919 en er wonend in de Barnkrachtstraat 24. Wachtmeester in de Vlaamse Wacht die zich als opleider verdienstelijk had gemaakt en daarom zonder een leergang te volgen tot officier (luitenant) werd benoemd. Ten tijde van het bezoek van Staf de Clercq was hij wellicht pelotonsoverste van de 2de compagnie. Later kwam hij in dezelfde functie in de 3de compagnie terecht en tenslotte als chef van het 1ste peloton. Begin 1943 vertrok hij naar de Junkerleergang van de Waffen SS in Bad Tölz⁹⁴ en volgde ook de gespecialiseerde leergangen in de SS-Panzerjäger-Schule Janowitz (Beneschau). In de zomer van 1944 was hij op het Truppenübungsplatz Debica, en in april 1945, steeds met de graad van Untersturmführer, in het gebied Wriezen, als (laatste) bevelhebber van een compagnie Sturmgeschütz (uitgerust met Hetzers) toegevoegd aan de Panzerjägerabteilung 560 “met bijzondere opdrachten”. “Op 5 mei 1945 sprak Ustuf. Bertels een laatste maal tot zijn mannen en gaf hen de raad burgerkieren te zoeken en de Amerikanen op te zoeken. (...) De meesten (...) geraakten in Amerikaanse gevangenschap waar de vrijgelaten KZ-gevangenen grote kuis hielden”⁹⁵. Hij bleef nog drie dagen bij zijn eenheid die hij leidde tot in Parchim. De Belgische krijgerraad bedacht hem met twintig jaar gevangenisstraf. Eenmaal weer vrij bleef hij zijn overtuiging trouw maar vermeed het contact met zijn lotgenoten uit “een vorig leven”. Hij vestigde zich in het Antwerpse maar had de laatste jaren van zijn leven heel wat medische problemen en overleed op 8 januari 2001⁹⁶.

15. Onbekend

Volgens de begeleidende pagina met identificatie zou het gaan om een Duitse betaalmeeester die aan Machiels deze militair-administratieve vaardigheid kwam aanleren. We nemen aan dat hij dus eerder toevallig op de foto terecht kwam.

93 Kopie van rouwbrief, in EVD; *De Standaard*, 6.V.1962 en 't *Pallietkerke*, 12.IV.1962, p. 3.

94 J. VINCX, *O.c.*, dl. II, p. 46, 59, 74, 75 en 78; dl. VI, p. 144 en 165.

95 J. VINCX, *O.c.*, dl. VII, p. 219, 262-264, 455, 458 en 464.

96 Herman V. G., *In memoriam Remi Bertels*, in *Berkenkruis*, jg. XLVII (2001), nr. 3 (maart), p. 2.

16. Gaston (voluit: Gaston Emiel Emma) Stuyck

Geboren te Duffel op 5 april 1913 en tijdens de oorlog wonend aan de Scheldestraat 97 in Sint-Amandsberg; gehuwd met Maria van de Velde. Hij promoveerde in januari 1941 aan de Gentse universiteit tot doctor in Wijsbegeerte en Letteren (groep Geschiedenis), en werd in oktober van dat jaar VNV-arrondissementsleider voor Vorming en Stijl voor Gent. Omwille van zijn Dietse overtuiging werd de jongeman door de partijtop uitgekozen voor de vertrouwenspost van privésecretaris van Staf de Clercq en later van Hendrik Elias. Deze taak heeft hij met de vereiste bescheidenheid en discretie vervuld. Volgens een naoorlogse getuigenis van Elias zou Stuyck geen politieke rol gespeeld hebben en ook geen politieke besprekingen met de Duitsers gevoerd hebben,⁹⁷ al moet dat –gezien de toespraken die hij hield en artikels die hij schreef (zij het namens Elias)– toch gerelativeerd worden. Hij was eveneens van bij de oprichting (in april 1942) secretaris van de Dr. Reimond Tollenaere-Stichting⁹⁸. Begin september 1944 volgde hij de VNV-leider op diens vlucht naar Duitsland maar hun wegen zullen zich gescheiden hebben kort voordat Elias midden januari in Hirschegg in het Kleinwalsertal door de SD werd geïnterneerd⁹⁹. Toevallig werden ze elk apart “in de Alpen” aangehouden door geallieerde overheden¹⁰⁰. Op 2 september 1947 velde de krijgsraad van Gent zijn vonnis: vijf jaar gewone hechtenis en 50.000 fr. aan de Belgische staat, waar de krijgsauditeur tien jaar geëist had¹⁰¹. Op 4 december bevestigde het krijgshof deze straf maar zonder de schadevergoeding¹⁰². Na zijn vrijlating bouwde hij een handelszaak in medische apparatuur uit en bleef tot diens dood bevriend met Elias. Hijzelf overleed in Wilrijk op 6 februari 1985¹⁰³.

17. Onbekend

Het identificerend blad bij de foto –zoals ons bezorgd door Willy van Puyvelde– vermeldt over hem: “Een reporter die bij de vergadering aanwezig

97 P.J. VERSTRAETE, *Hendrik...*, p. 520 en elders.

98 J. VINCX, *O.c.*, dl. V, p. 341.

99 P.J. VERSTRAETE, *Hendrik...*, p. 785.

100 *Gazet van Antwerpen*, 19.VII.1945, p. 1; *Volksgazet*, 18.VII.1945, p. 2.

101 *Volksgazet*, 3.IX.1947, p. 11 en *Le Peuple*, 5.IX.1947, p. 5.

102 *Belgisch Staatsblad*, 13.II.1948, p. 1172. Het domicilie van de veroordeelde was ondertussen overgebracht naar de Binnenweg 5 in Duffel.

103 *Gazet van Antwerpen*, 7.II.1985, p. 10; *Broederband*, jg. XXI (1985), nr. 3 (maart), p. 12-13.

was, doch niet nader kon bepaald worden. Vermoedelijk zou het enkel de pers afgevaardigde zijn van de ‘Nationaal Socialist’”.

Het desbetreffend lemma in de NEVB ¹⁰⁴ vermeldt als medewerkers aan dat weekblad enkel de namen van Pol le Roy, Albert Derbecourt, Albert Deckmijn, Luc Delafortrie, Frans Daels en, voor de laatste weken van de bezetting in 1944, Antoon Mermans. Zij komen om diverse redenen (woonplaats, fysionomie, ideologische evolutie) niet in aanmerking. Het verslag in *De Nationaalsocialist* is ondertekend ‘Drs.Dv.’ wat ook al geen zoden aan de dijk zette wegens onvindbaar. In *Volk en Staat* verschenen twee verslagen. Het ene (op p. 1) is van A(ntoon) M(ermans), het andere is niet ondertekend. Maar ondertussen waren we getroffen door een zekere fysieke gelijkenis met de ons niet onbekende Karel Lagast ¹⁰⁵. Toen we evenwel zijn levensloop nauwkeuriger onder de loep namen en dan vooral het jaar 1942 bleek dat de kans nogal klein was dat hij in september van dat jaar in het land was, al viel het ook niet uit te sluiten ¹⁰⁶. Maar het tweede artikel in *Volk en Staat* vermeldde wel expliciet de

104 B. VAN CAUSENBROECK, *De Nationaal-Socialist*, in *NEVB*, dl. II, p. 2151.

105 Karel (eigenlijk: Charles Aloysius Maria) Lagast werd geboren in Sint-Niklaas op 25.X.1908. Hij werd opgeleid als boekhouder en huwde in 1928 met Rachel de Smet (1907-1978). Meldde zich eind april 1941 bij de ‘Nordwest’ in Hamburg en werd Untersturmführer (luitenant) waarmee hij een der eerste Vlaamse officieren in het Vlaams Legioen was. Op vraag van Staf de Clercq werd hij in het voorjaar van 1942 (samen met Jef François) zijn verbindingsofficier in de bataljonsstaf van het Legioen. Weergekeerd aan het Wolchow-front werd hij opnieuw gekwetst en kwam in de herfst terug met verlof in Vlaanderen. Hij verliet dan de Waffenss en nam in de zomer van 1943 dienst in de Vlaamse Wachtbrigade (voorheen Fabriekswacht) met de graad van hopman. Misschien werd hij bevorderd tot kompaan, vast staat alleszins dat hij, met zijn frontervaring, verantwoordelijke werd voor de militaire opleiding van de Wachtbrigade. Nadat deze Flakbrigade geworden was, verdween hij op onduidelijke wijze uit het korps. Zijn laatste activiteit was die van wervingsofficier voor de kustartillerie van de Kriegsmarine in Antwerpen en Noord-Frankrijk. Tijdens de negende zitting van de Antwerpse krijgsraad, op 17 oktober 1944 werd hij ter dood veroordeeld. Twee maanden later bevestigde het krijgshof in Brussel dat vonnis en nog eens drie weken later werd zijn voorziening in verbreking verworpen. Ook zijn genadeverzoek werd niet weerhouden zodat hij op 4 mei 1945 om 6.32 u. ’s morgens, samen met Remi van Rossem, gefusilleerd werd in de Militaire Bakkerij aan de Kielsevest in Antwerpen. G. VAN GORP, *Is gerechtigheid geschied? De 242 executies tijdens de naoorlogse repressie in België 1944-1950*. Onvoltooid manuscript.

106 Uit een aankondiging (*Volk en Staat*, 15.X.1942, p. 3) en een verslag (*Volk en Staat*, 17.X.1942, p. 2) van een kameraadschapsavond te zijner eer op 15 oktober in zaal ‘Grüter’ op de Mechelsesteenweg in Antwerpen, blijkt dat Karel Lagast “thans met verlof in Vlaanderen” was. Dat was van Pasen (5 april) van dat jaar

aanwezigheid bij het bezoek van Staf de Clercq van de Antwerpse arrondissementale VNV-propagandaleider Wies Lagast, de jongere broer van Karel. We beschikken helaas niet over een foto van de persoon in kwestie maar gegeven de stand van het onderzoek lijkt hij ons de beste andere kandidaat. Overigens woonden beide broers op hetzelfde adres en hadden ze zich verregaand geëngageerd in de collaboratie wat een behoorlijke graad van vertrouwelijkheid mag doen veronderstellen. We kunnen ons bovendien niet goed voorstellen dat een min of meer onbeduidend reporter zou gevraagd zijn mee op deze foto te staan: hij zou die eerder zelf gemaakt hebben! Daarom hernemen we:

17. Wies (eigenlijk: Aloysius Albertus Victor) Lagast

Geboren te Sint-Niklaas op 12 december 1911 als tweede zoon van Arthur Léon Charles en Celesta Bernadetta Maria van Aelst¹⁰⁷. Op 25 augustus 1934 huwde hij in Antwerpen met Jeanette J.T.M. van Weert (1909-1997). Het echtpaar woonde aan de Schoenmarkt 12, net zoals zijn broer Karel en diens echtgenote, en had drie kinderen. In augustus 1942 werd hij door organisatieleider C. de Meulenaere aangesteld tot VNV-propagandaleider voor het arrondissement Antwerpen¹⁰⁸. Zijn werkplek als bediende was daardoor het arrondissementeel secretariaat van het VNV aan de Frankrijklei 74 in de Scheldestad¹⁰⁹. Op het einde van de bezetting trok hij mee naar Duitsland en werd einde mei 1945 aangehouden bij zijn terugkeer, minder dan een maand na de terechtstelling van zijn broer¹¹⁰. Op 12 oktober van dat jaar werd zijn

geleden en ondertussen was hij opnieuw gewond geraakt en had moeraskoorts gekregen. Omwille van de aanwezigheid op die kameraadschapsavond van luitenant Frans Tack (en echtgenote) en arrondissementsleider Wyndaele is het verleidelijk maar o.i. onvoorzichtig meteen te veronderstellen dat hij drie weken eerder ook al in het land was en aanwezig bij het bezoek van Staf de Clercq. Het zou anders wel zijn mentale evolutie, weg van het Legioen als Duitse speelbal, én zijn burgerpak verklaren. Voor De Clercq zou bovendien zijn aanwezigheid bij het moeilijk maar uiterst belangrijk gesprek met de officieren van de Vlaamse Wacht ook nuttig kunnen geweest zijn...

107 Stamboom opgemaakt door Jaak Lagast (Reet), internet.

108 *Volk en Staat*, 20.VIII.1942, p. 3 en 11.IX.1942, p. 3.

109 J. VINCX, *O.c.*, dl. IV, p. 52. Deze auteur vermeldt op p. 70 dat Lagast ook film-referent was.

110 *Volksgazet*, 29.V.1945, p. 3 en *De Nieuwe Gazet*, 30.V.1945, p. 2. Tegenover genealoog Jaak Lagast verklaarde hij “zwaar mishandeld” te zijn geweest maar wenste daarover niets op papier te zetten. Cfr. e-brief Jaak Lagast aan GvG, 23.IX.2015.

zaak behandeld voor de krijgsraad van Antwerpen. Naast zijn activiteit in het VNV werd hem het lidmaatschap van de Hilfsfeldgendarmarie¹¹¹ ten laste gelegd en het verdict was zeer zwaar: de doodstraf en 500.000 fr. schadevergoeding aan de staat die zich burgerlijke partij had gesteld omwille van zijn pro-Duitse propaganda¹¹². Het krijgshof zette op 11 april 1946 de doodstraf om in levenslange hechtenis en ook de schadevergoeding viel weg¹¹³. Vanaf 1999 woonde hij in een verzorgingstehuis in Herenthout waar hij op 28 april 2003 overleed.

Het tweede plan-Verreydt

Het kan niet anders of de mislukking van dit goed voorbereid bezoek moet bij De Clercq zowat de ultieme hoop de bodem ingeslagen hebben. Dat en het geleden gezichtsverlies zal zijn reeds precaire gezondheid ook geen goed gedaan hebben, al willen we daarmee geen rechtstreeks causaal verband suggereren met zijn overlijden nog geen maand later. Men kan zich voorstellen hoe groot de ontredde bij de gewone VNV'er was toen die de dood van Staf de Clercq vernam. Bij de beter geïnformeerde kaders zal ze trouwens niet veel geringer geweest zijn – en daartoe mogen we dus ook de ongetwijfeld eveneens teleurgestelde Herman Verreydt rekenen. Zijn positie in de subtop van het VNV bleef evenwel nog geruime tijd gehandhaafd, al zal hij door zijn voorgenomen huwelijk ook nog wel andere kopzorgen gehad hebben¹¹⁴.

Onder invloed van het zich steeds feller manifesterend conflict tussen het VNV onder de leiding van Elias en de DeVlag/SS groeide er evenwel in de loop van 1943 een zekere toenadering tussen de Vlaamse Wacht en de partij. Een eerste gevolg hiervan was de oprichting van een intermediair orgaan tussen de Vlaamse Wacht en het Duits Militair Bestuur. Als verbindings-officier tussen het VNV en de VOS en de Vlaamse Wacht maakte Herman Verreydt hier uiteraard deel van uit¹¹⁵. Een nieuw rapport of memorandum

111 Cfr. supra bij Piet Wyndaele.

112 *De Nieuwe Gazet*, 13-14.X.1945, p. 2 en *Gazet van Antwerpen*, 15.X.1945, p. 2.

113 *Volksgazet*, 13-14.IV.1946, p. 5 en *Belgisch Staatsblad*, 1946, nr. 298, p. 8844.

114 Op 8 december 1942 huwde hij in de Antwerpse Sint-Willibrorduskerk met Maria Verachtert. Cfr. *Volk en Staat*, 8.XII.1942, p. 2.

115 We parafaseren hier en voor wat volgt: B. DE WEVER, *Greep...*, p. 574-575. M. DE WILDE, *O.c.*, p. 116-117 beweert dat Elias ergens in april of mei 1943 aan Verreydt de plaats van stafoverste, met de rang van commandant, bij de Fabriekswacht aanbood, maar dat deze weigerde omdat hij “zich niet (zou) ermee hebben kunnen verenigen, dat Elias dezelfde pro-Duitse koers als De Clercq

voor de nieuwe VNV-leider was het eerste resultaat. Omdat z.i. een hervorming van de bestaande oproerpolitie door de onbetrouwbaarheid van de oude (= Belgische) rijkswachters, zowel officieren als manschappen, te veel tijd zou vergen, pleitte Verreydt voor een nieuwe oproerpolitie. Die zou dan moeten bestaan uit de DM/ZB, de DM/Wachtbrigade, de Vlaamse Wacht, de VAVV¹¹⁶, de Boerenwacht, de Vlaamse NSKK'ers, het Vlaams Legioen en de nieuwe eenheden van de rijkswacht (de zgn. S-eskadrons). 'Verweer'-leider Verreydt haalde daarbij zelfs de LDWK nog eens uit de kast en zag zichzelf als centrale figuur die garant kon staan voor de bekwaamheid en betrouwbaarheid van de officieren van de nieuwe eenheid, die hij ongeveer 25.000 manschappen zag tellen. Het lijkt vandaag onrealistisch gedagdream maar Verreydt zelf uitte reeds meteen zijn twijfels bij bijv. de (tijdige) inzetbaarheid van het Vlaams Legioen. En blijkbaar ging ook de koele en cerebrale intellectueel Elias een eind mee in deze denkoefening als we zijn zgh. derde hypothese (i.e. een eventuele vrede door vergelijk in het Westen) nader bekijken.

SS-Obergruppenführer Gottlob Berger, leider van het SS-Hauptamt en een directe medewerker van SS-Reichsführer Heinrich Himmler, nam de VNV-intenties alleszins ernstig genoeg! "Op 25 juni 1943 alarmeerde hij Heinrich Himmler met de mededeling dat Hendrik Elias langzaam maar zeker een 'Privat-Armee' opbouwde. (...) Op 11 oktober 1943 maakte Berger zich ten overstaan van Eggert Reeder boos omdat het VNV de rekrutering voor de Waffen-SS in de schoot van de Vlaamse Wacht zou boycotten" (wat z.i. paste in de opzet om van de Vlaamse Wacht een Vlaams-nationaal leger te maken)¹¹⁷. Hij verwees daarbij nominatim naar Verreydt: "De verantwoordelijke voor militaire zaken bij het VNV (trouwens dat er zo iemand bestaat, stemt tot nadenken) een heer Verreit (sic), had voordien toegang tot de kazernen bekomen en met uitdrukkelijke opdracht gepoogd officieren en onderoffi-

oping en zijn volgelingen aan de Duitsers uitleverde". Mocht dat aanbod al op tafel hebben gelegen, lijkt het ons te vroeg gedateerd. Het werk van Dries Timmermans zwijgt hierover in alle talen.

116 In februari 1943 waren er gesprekken tussen Verreydt als leider van de LDWK en Arbeidsdienstleider ir. Van Thillo in het Hotel de Londres in Antwerpen. Cfr. J. VINCX, *O.c.*, p. 393.

117 J. VINCX, *O.c.*, dl. V, p. 219-222 en B. DE WEVER, *Greep...*, p. 574. Deze laatste auteur relateert de visie van Berger als ongenueanceerd: "In werkelijkheid was er een proces gaande waarbij de diverse Vlaamse paramilitaire formaties steeds meer onder de invloed van het Duitse leger kwamen, zodat de invloed van het VNV feitelijk afnam".

cieren voor de aankomst van mijn afgevaardigde negatief te beïnvloeden”¹¹⁸. In *Berkenkruis* verscheen in 1989¹¹⁹ een afschrift van een merkwaardig geheim stuk, gedateerd 22 oktober 1943, gericht aan Eggert Reeder en uitgaand van Oberst i.G. (= im Generalstab) J.V. als hoofd van de generale Staf van Von Falkenhausen¹²⁰. De auteur stelt expliciet dat er in 1941 over de “betrouwbaarheid en Duitsvriendelijke instelling (van Verreydt) hoegenaamd geen twijfel bestond. (...) Door de Abwehr werd hij zeer positief beoordeeld en in elk opzicht als betrouwbaar omschreven. Volgens een bericht in bezit van de Kdo.Staf, staat hij bekend als een overtuigd aanhanger en voorvechter van het Nationaal-socialisme”. Verder wordt er ontkend dat er door Verreydt negatieve beïnvloeding zou geweest zijn wat betreft meldingen van Vlaamse officieren voor de SS en dat er ook geen betrachtingen van Elias om de Vlaamse Wacht als kern van een rijksvijandelijk, eigen Vlaams legioen op te stellen aan het licht zijn gekomen! Hebben we hier te maken met een attest voor intern gebruik, kaderend in de politieke strijd tussen Militärverwaltung en SS of geeft het echt en waarheidsgetrouw de feiten en posities weer op dat moment? Hoe voorzichtig ook verwoord, het is zonneklaar dat het VNV zich op dat moment schoorvoetend probeerde los te maken uit het dodelijke moeras van de collaboratie. Het document is dus slechts een poging om de ruimte voor het spelletje poker van Reeder als een van de schaarse Duitse bondgenoten van het VNV open te houden¹²¹. Of toch niet?

118 J. VINCX, *O.c.*, dl. V, p. 220 en L. VAN DAELE, *O.c.*, p. 125. Zij haalt op p. 123-124 een brief van 24.IX.1943 aan van SS-Brigadeführer Richard Jungclaus aan Berger waarin in haast identieke bewoordingen over Verreydt wordt geschreven: daar haalde Berger dus zijn mosterd.

119 *Berkenkruis*, jg. XXXV, 1989, nr. 5 (mei), p. 20-22.

120 Deze ondertekening vormt een probleem: niet enkel is het ons onbekend voor wie de initialen ‘J.V.’ zouden kunnen staan, bovendien weten we uit de historiografie dat tot 18 december 1943 de Kommandostab van Von Falkenhausen geleid werd door Oberst i.G. Bodo von Harbou (1880-1943). Die werd op 20 december 1943 opgevolgd door Generalmajor Wilhelm Heider (1884-1966). Cfr. M. VAN DEN WIJNGAERT (red.), *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, 2004, p. 156 en D. RODEN, *De Duitse gerechtelijke procedure in bezet België en Noord-Frankrijk (1940-1944)*, in D. HEIRBAUT, X. ROUSSEAU en A. WIJFFELS (red.), *Histoire du Droit et de la Justice/Justitie- en Rechtsgeschiedenis*. Leuven, 2010, p. 45-60.

121 Wellicht leverde dit document de bouwstoffen voor het rapport dat Reeder opstelde om de aantijgingen van Jungclaus te weerleggen. Cfr. L. VAN DAELE, *O.c.*, p. 128-134.

Verreydt gaat in de oppositie

Eind 1943 maakte Herman Verreydt – “om een nog onbekende reden”, schrijft De Wever¹²²– een fameuze bocht. In de loop van 1942 was er nauwelijks nog een LDWK-werking geweest door de geografische spreiding van de leden maar eerder onregelmatig kwamen een tiental leden bij elkaar. Vanaf begin 1943 werden er geen algemene vergaderingen (of wat daarvoor moest doorgaan) gehouden. “Er waren wel enkele contacten en zelfs waren er enkelen die lid waren van ‘Nederland Eén’ of het ‘Diets Eedverbond’”¹²³. Op 30 september 1943 nam Verreydt samen met o.a. Neirinck deel aan een bijeenkomst met pater Callewaert in diens klooster in de Gentse Hoogstraat. Hij becommentarieerde er de internationale toestand (“Tamelijk slecht”) en complotteerde met de anderen tegen de persoon en de politiek van Elias over wie hij expliciet stelde: “Hij heeft ons zoover aan de Duitschers gebonden dat hij daarvoor door ons moet uitgeschakeld worden”¹²⁴. Was dat zo primordiaal dat daarin de verklaring ligt voor de gesprekken die Verreydt, wellicht in de tweede helft van 1943, met Jef van de Wiele en Jungclaus had? Alleszins had het veel weg van bij de duivel te biechten gaan... Het doel van dat overleg zou geweest zijn de oprichting van een opleidingscentrum voor de vorming van Vlaamse officieren voor alle mogelijke formaties. En toen daar niks van in huis kwam, haakte Verreydt in oktober 1943 het LDWK-wagonnetje los van de VNV-locomotief “door het gebrek aan vertrouwen in de VNV-leiding. Ook omdat het VNV het pleit verloren had en dat van het VNV niets meer uitging”¹²⁵. Daarmee verloor het VNV uiteraard de spil van zijn Hoofddienst Verweer en het moet vriend en vijand (en dat was toen

122 B. DE WEVER, *Greep...*, p. 575 en L. VAN DAELE, *O.c.*, p. 134-135. Zou die “onbekende reden” niet een algehele en toenemende teleurstelling in de door het VNV gevoerde politiek kunnen geweest zijn, misschien gekoppeld aan het ontbreken van veel sympathie voor de als afstandelijk, haast ontoegankelijk en koel ervaren Elias?

123 J. VINCX, *O.c.*, dl. IV, p. 390. In dl. III, p. 211 vermeldt deze auteur Verreydt en Neirinck als leden van het “Diets Eedverbond” dat hij gelijkstelt aan “Nederland Eén”. Blijkens een niet gedateerde foto in P.J. VERSTRAETE, *Walter Bouchery en de Dietsche Jeugdbeweging*. Turnhout, 1998, p. 25 was Neirinck lid van “Nederland Eén”. Van Verreydt is geen sprake in deze publicatie.

124 P.J. VERSTRAETE, *Hendrik...*, p. 651-652.

125 J. VINCX, *O.c.*, dl. IV, p. 390. M. DE WILDE, *O.c.*, p. 117 situeert de uittreding van de LDWK uit het VNV vijf maanden vroeger, in mei 1943. Maar op dezelfde pagina verwijst hij naar een Duitse vertaling (de dato 25 januari 1944) van nieuwe statuten in nationaalsocialistische zin die met terugwerkende kracht tot 8 augustus 1943 werden ingevoerd. Misschien is dat dus wel de juiste(re) datum?

niet steeds even duidelijk) in gelijke mate verrast hebben...

Op 20 december 1943 was Verreydt nog aanwezig op een eindejaarbijeenkomst van één der VW-afdelingen. Het was meer dan waarschijnlijk majoor Baumann¹²⁶ die daar sprak over het aanhalen van de banden met Duitsland en de Wehrmacht. Die zei daar expliciet: “Met genoeg heb ik ervan kennis genomen dat U, Mijnheer Verreydt, voor de De Winde-Kring, waartoe het merendeel van de officieren behoort, de bestaande partijpolitieke bindingen hebt opgezegd, om daardoor beter de zaak van Uw volk en van de ‘Grootgermaansche’ zaak te kunnen dienen”¹²⁷!

Het had er dus de schijn van dat Verreydt voortaan openlijk de SS-kaart trok. Net als zijn LDWK-kompanen Inghels, Maris, e.a. vonden we hem later terug als deelnemer aan een Germanische Offizierslehrgang aan de SS-Junkerschule in Tölz¹²⁸. Maar dat is helaas zowat het laatste spoor dat we van hem vonden in oorlogstijd. In zijn reeds aangehaald stukje n.a.v. het overlijden in 1986 van Herman Verreydt, verwijst Jef van Dingenen vaag naar “bepaalde konflikten” waardoor Verreydt “naar het einde van de oorlog wat op de achtergrond geraakte”.

Repressie

We zien hem terug op 15 mei 1945 wanneer voor de krijgsraad van Antwerpen de zaak wordt behandeld van negen ‘verraders-officieren’ zoals de socialistische *Volksgazet* kopt¹²⁹. Allen waren nog voortvluchtig behalve Verreydt.

126 Majoor Baumann was hoofd van de Kommandostab Z en als dusdanig binnen de Militärverwaltung verantwoordelijk voor de contacten tussen de Duitse autoriteiten en de militaire en paramilitaire formaties die Wehrmachtsgefolge waren, dus ook de Vlaamse Wacht. Hij was de archiefvormer van de zgn. Nachlass Baumann. Cfr. E. DE BRUYNE, *Le Recrutement dans les Stalags et Oflags en faveur de la Légion Wallonie*. Housse, 1998.

127 L. VAN DAELE, *O.c.*, p. 134-135.

128 J. VINCX, *O.c.*, dl. VI, p. 143. De auteur kent helaas niet de juiste datum van zijn verblijf maar we kunnen die moeilijk anders situeren dan na begin 1944 of later. M. DE WILDE, *O.c.*, p. 117 schrijft dat Verreydt “nog in februari ‘44 het opleidingscentrum voor Waffen-SS-officieren in Bad Tölz binnentrok en eerst maar in augustus ‘44 in België opnieuw opdook”.

129 *Volksgazet*, 16.V.1945, p. 3. Die negen zijn: Louis van Rompaey, Willem Peeters, Walter Louwet, Edmond Swaeb, Karel Maris, Alfons Peeters, Jan Berghs, Roger Senepaart, Alfons van Berghen en Amedeus (sic) Verreydt van wie ook nog wordt beweerd dat hij deel uitmaakte van de Feldgendarmarie. Voor deze laatste beschuldiging: Cfr. supra bij Piet Wyndaele en Wies Lagast.

Volgens *De Nieuwe Gazet*¹³⁰ beweerde hij voor de rechtbank dat hij zuiver uit idealisme handelde maar door zijn voortvluchtige makkers bedrogen werd. Mocht dat al zijn hoofdverdedigingslijn zijn geweest, dan werd hij daarin in zekere mate door de krijgsraad gevolgd. In verstekvonnissen van dat kaliber was doodstraf het normale tarief, Verreydt kreeg levenslang. Dat was niet naar de zin van het communistische *Front*¹³¹ dat onder de titel *De Verraders van Luckenwalde* schreef: “Verreydt verscheen zopas voor de Krijgsraad en kreeg levenslang, acht medeplichtigen werden ter dood veroordeeld, waarom Verreydt niet? Over 150 andere Luckenwalders werd met geen woord gerept, wij zijn verontrust. Getekend: ‘Een groep officieren’”. Verreydt tekende beroep aan tegen dit vonnis maar dat bekwam hem slecht want het krijgshof van Antwerpen had nu ook voor hem de doodstraf in petto: een vreselijk eindejaarsgeschenk¹³²! Geen twee maanden later –op 18 februari 1946– verwierp het Hof van Cassatie zijn voorziening in verbreking¹³³ en kon het bange wachten op de verhoopte gratieverlening beginnen. Die kwam er uiteindelijk en na nog een aantal gevangenisjaren moest een nieuw bestaan worden opgebouwd waarin naast de materiële beslommingen toch nog steeds plaats was voor maatschappelijk engagement, getuigen daarvan zijn lidmaatschap van o.a. VVB, VVVG en ook in het VOS, waarvan hij Antwerps gouvvoorzitter werd¹³⁴.

Zwaar in aanvaring met Maurice de Wilde

Vanaf 26 februari 1982 werd de min of meer flamingante publieke opinie fel beroerd door de omstreden televisieserie *De Nieuwe Orde*, gemaakt, gere-

130 *De Nieuwe Gazet*, 16.V.1945, p. 2.

131 *Front*, 3.VI.1945, p. 7. Veertien dagen later schreef dit blad (p. 7): “In om het even welk fatsoenlijk leger, had men die afvalligen reeds sedert lang terechtgesteld, op de knieën, met geblijndoekte oogen en den rug naar het vuurpeloton. Lopen er misschien nog vrij rond? De minister van Landsverdediging en de krijgsraad moeten snel handelen”.

132 *Volksgazet*, 29-30.XII.1945, p. 4. De krant laat hem tijdens de bezetting tot ‘politiecommissaris’ benoemd zijn en vermeldt verder als zijn domicilie Kapelle 21, Mortsel.

133 *Gazet van Antwerpen*, 20.II.1946, p. 2 en *La Libre Belgique*, 20.II.1946, p. 3. Het Hof verwierp op die dag negen van dergelijke voorzieningen. Drie van hen werden uiteindelijk gefusilleerd: August Borms (+ Elsenne, 12.IV.1946), Oswald van Compernelle (+ Brugge, 12.VI.1946) en Pierre Boffé (+ Leuven, 19.XII.1947). Deze laatste zat dus haast twintig maanden in de dodencel.

134 *’t Pallieterke*, 17.VI.1982, p. 4.

gisseerd en vorm gegeven door Maurice de Wilde¹³⁵. Op vrijdagavond 28 mei 1982 ging het (voor de tweede keer reeds) over de LDWK. Naast een uitgesproken disproportionaliteit verweet Arthur de Bruyne De Wilde ook er een anti-Verreydtavond van gemaakt te hebben. Bovendien bleven hij en de andere kijkers op hun honger want spijs urenlange voorbereidende gesprekken met De Wilde weigerde Verreydt uiteindelijk te getuigen voor de camera. De Bruyne had ongetwijfeld gelijk toen hij stelde dat Verreydt daar “een ernstige reden voor (moet) hebben”¹³⁶. Deze laatste maakte van zijn zwaar zieke hart geen moordkuil en nam elke gelegenheid te baat om de televisiemaker sensatiezucht en manipulatie van zijn (kroon)getuigen te verwijten. Dat deed hij o.a. op het VOS-congres van 13 juni 1982 in Brussel, vanuit het publiek bij een spreekbeurt van De Wilde in Antwerpen op 12 november en als uitdager op 25 november voor de Vlaams-Nationale Debatclub in de zaal Bristol op de Frankrijklei in Antwerpen onder de titel: “Mijn antwoord aan Maurice de Wilde”¹³⁷. Maar het blijft jammer dat hij dat nooit schriftelijk gedaan heeft...

In het najaar van 1983 zond de BRT de serie nog eens uit en werd de ganse polemiek zo mogelijk nog feller overgedaan, alsof de opposanten de tijd voelden dringen. Voor Herman Verreydt was dat inderdaad het geval: op 10 mei 1984 kreeg hij een hartaanval, lag drie dagen in coma en overleed twee jaar later op 28 april 1986¹³⁸.

Van Sint-Joris tot Generaal Drubbel en weer terug

Tot slot van deze bijdrage willen we graag nog even stilstaan bij de plaats van gebeuren. Dat was de vrij grote maar weinig imposante Sint-Joriskazerne aan de Begijnenvest 35 in Antwerpen. Na afbraak van de kerk en het klooster der kapucinessen dat in 1797 tijdens de Franse bezetting werd ontruimd en verkocht, kocht het stadsbestuur aan de nieuwe Begijnenpoortvest (later

135 Nog eens heruitgezonden in 1983. De schriftelijke neerslag, uitgegeven door De Nederlandsche Boekhandel in Kapellen (thans Pelckmans, in Kalmthout), verschilt zowel van toon als intensiteit met de televisieserie waarin het gewicht en het gezicht van Maurice de Wilde veel zwaarder doorwogen.

136 *'t Pallieterke*, 3.VI.1982, p. 6.

137 *'t Pallieterke*, 17.VI.1982, p. 4; *Gazet van Antwerpen*, 16.XI.1982, p. 16 en *'t Pallieterke*, 25.XI.1982, p. 5.

138 J. JORSSSEN, “*De Nieuwe Orde*”-reeksen van de BRT, in E. TRUYENS (red.), *Huldeboek Nestor Gerard – Ward Hermans*. Deurne, 1987, p. 60-61 en necrologia in EVD.

Begijnvest) verschillende loten grond, samen 8400 vierkante meters, en liet er in 1847-1849 door stadsbouwmeester Pierre Bruno Bourla de Sint-Joriskazerne bouwen¹³⁹. De eerste jaren stond de kazerne in de volksmond beter bekend als “de kazerne van de Geuzendrink”¹⁴⁰ en huisvestte ze een bataljon (waaronder één Waalse compagnie) van het 5de Linieregiment¹⁴¹. In 1935 werd ze omgedoopt tot Generaal Drubbelkazerne, naar de in flamingantische kringen omstreden luitenant-generaal der Infanterie tijdens de Eerste Wereldoorlog¹⁴². Op 10 mei 1940 verliet het 5de Linie de Schelde-

139 A. THYS, *Historiek der Straten en Openbare Plaatsen van Antwerpen*. Antwerpen, 1893 (anastatische herdruk: Antwerpen, 1973), p. 471.

140 F. LAUWERS, *Archiefbeelden Garnizoen Antwerpen 1831-1970. Het leger in het dagelijks leven van de Antwerpen*. Stroud, 2010, p. 71.

141 Dit regiment werd opgericht in 1830 en heette eerst “Regiment van Maastricht”. Het bestond uit drie bataljons, allen ondergebracht in Antwerpen. De andere kazernes waren de Falconkazerne (aan de Falconruï, afgebroken in 1941) en de Prekerskazerne (aan de Prekersstraat en de Kloosterstraat; het achterste gedeelte aan de Korte Vlierstraat werd later rijkswachtkazerne). De regimentsstaf was tot 1930 ondergebracht in de Prinsenkazerne (Hof van Liere in de Prinsstraat, thans Universiteit Antwerpen). Cfr. www.vijfdelinie.be/historiek en LAUWERS, *O.c.*

142 Honoré baron Drubbel (Oostakker 2.XII.1855 – Oostakker 15.XI.1924) commandeerde achtereenvolgens het 5de Linieregiment, de 7de Gemengde Brigade en van 1915-1920 de II-de Divisie van het Belgisch leger. Het lijkt erop dat zijn slechte reputatie in kringen van de Vlaamse Beweging vooral het gevolg is van zijn getuigenis op het proces tegen Lodewijk Dosfel in juli 1920 zoals dat weergegeven werd door de verslaggever van *Ons Vaderland*: in 1918 werden de regimenten waar het meest vaandelvluchtigen waren (zoals het 5de Linie) in het heetste vuur gestuurd en verloren zeer veel manschappen. Prof. Frans Daels balde zijn woorden samen in hun meest prangende vorm: “Gerehabiliteerd in hun bloed” en daarna gingen ze –duizend maal herhaald door min of meer begaafde sprekers en pamflettisten– hun eigen leven leiden. Op verzoek van de regering heeft de generaal twee jaar later die verklaring (waarvan hij in 1920 het tragische niet scheen te vatten) herzien. Is dat de reden voor zijn houding op het proces tegen Adiel Debeuckelaere in 1922? Daar zei hij “dat er voor (hem) geen verschil bestond tussen flamingantisme en activisme en dat de Frontbeweging eerst flamingantisch, vervolgens activistisch, tenslotte defaitistisch was geweest”. Maar zelfs als getuige ten laste kon of wilde hij de beklagde voor geen enkel feit in het gedrang brengen. Vanaf 1919 was de generaal ook plaatscommandant van Antwerpen. Cfr. LAUWERS, *O.c.*, p. 83; A. DE BRUYNE, *Lodewijk Dosfel 1881-1925. Kultuurflamingant, activist, nationalist*. Wilrijk, 1967, p. 338-339; J. DEDEURWAERDER, *Professor Speleers, een biografie*. Antwerpen en Gent, 2002, p. 402-403 en J. MONBALLYU, *De jacht op de flaminganten. De strafrechtelijke repressie van de Vlaamsgezinde militairen aan het IJzerfront*. Brugge, 2010, p. 135 en 179.

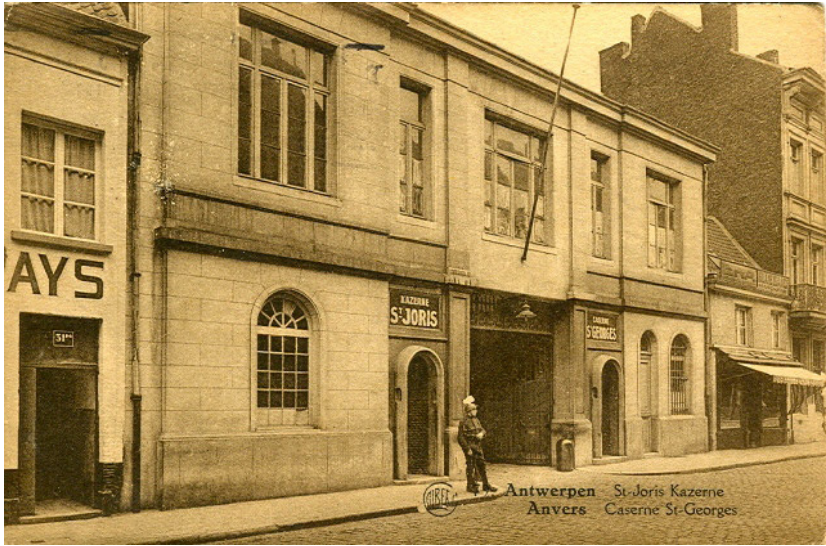
stad om er nooit meer weer te keren. Even werd de Generaal Drubbelkazerne toen gebruikt als verzamelpunt van “Antwerpse onderdanen van vijandelijke mogendheden”. Dr. Emmanuel Debruyne is er evenwel niet zeker van of de kazerne (net als de Prekerskazerne) ook effectief als interneringscentrum werden gebruikt en hoeveel personen in welke omstandigheden er dan zijn opgevangen ¹⁴³. Vanaf de zomer van 1941 werden twee compagnies van de Vlaamse Wacht ondergebracht in het opnieuw tot Sint-Joriskazerne herdoopt gebouw. Zoals we zagen, trokken de meeste eenheden van de VW met de Duitse troepen mee naar het Rijk. En zo deed in september-oktober 1944 de Drubbelkazerne enkele tijd dienst als interneringscentrum voor ‘zwarten’ ¹⁴⁴, met dus misschien wel een paar ‘gasten’ die daar nog kort voordien uit vrije wil gehuisvest waren! In de jaren ’50 verloor het gebouw definitief zijn militaire of paramilitaire functie en werd het omgebouwd tot gemeenteschool. Vandaag vindt op het adres Begijnenvest 35 het BuSO ‘De Leerexpert’ onderdak ¹⁴⁵.

143 R. VAN DOORSLAER (red.), *Gewillig België. Overheid en Jodenvervolging in België tijdens de Tweede Wereldoorlog*. Antwerpen, Amsterdam en Brussel, 2007, p. 186-187.

144 Een inventaris van het archief van dit IC werd gemaakt door Björn RZOSKA en Karel VELLE.

145 Frank van den Dries, een leraar verbonden aan deze instelling, zou onderzoek doen naar het militair verleden van het gebouw maar het was ons tot hiertoe niet mogelijk met hem in contact te komen.

De Sint-Joriskazerne in de Antwerpse Begijnenvest

P. 45

Boven: begin jaren '30 van vorige eeuw (EVD)

Beneden: actuele toestand (zomer 2015 – foto GvG)

